

BEVOLKINGS- EN HUISHOUDENSPROGNOSE PROVINCIE LIMBURG 2015-2050

Progneff 2015

INHOUDSOPGAVE

Pagina

MANAGEMENT SAMENVATTING	2
1 INLEIDING	5
1.1 Leeswijzer	5
2 HET PROGNOSEMODEL PROGNEFF	6
2.1 Historie van Progneff	6
2.2 Monitoringsinstrument	6
2.2 Methodiek op hoofdlijnen	6
3 UITGANGSPUNTEN BIJ DE NIEUWE PROGNOSE	9
3.1 Nationale veronderstellingen	9
3.2 Regionale veronderstellingen	11
4 DE LIMBURGSE BEVOLKINGSONTWIKKELING	17
4.1 Provinciale bevolkingsprognose	17
4.2 Veranderingen in de leeftijdssamenstelling	20
4.3 Bevolkingsontwikkelingen per COROP-gebied	22
5 DE LIMBURGSE HUISHOUDENSONTWIKKELING	24
5.1 Provinciale huishoudensprognose	24
5.2 Ontwikkeling van de institutionele bevolking	25
5.3 Ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens naar grootte en type	26
5.4 Huishoudensontwikkelingen per COROP-gebied	28
6 REGIONALE WONINGBEHOEFTE	31
6.1 Relatie particuliere huishoudens en woningvoorraad	31
6.2 Prognose van de woningbehoefte per COROP-gebied	31
7 OPGAVEN VOOR DE REGIONALE WONINGMARKT	34
BIJLAGE I: BIJSTELLING VAN DE NATIONALE BEVOLKINGSPROGNOSE VAN HET CBS	36
BIJLAGE II: BIJSTELLING VAN DE LIMBURGSE BEVOLKINGSPROGNOSE	37
BIJLAGE III: BIJSTELLING VAN DE LIMBURGSE HUISHOUDENS-PROGNOSE	39
BIJLAGE IV: GEOGRAFISCHE INDELING PROGNEFF 2015	40

MANAGEMENT SAMENVATTING

Etil maakt jaarlijks in opdracht van de Provincie Limburg een prognose van de toekomstige ontwikkeling van bevolking, huishoudens en woningbehoefte in de provincie. Door de prognose regelmatig te actualiseren kunnen veranderingen in de demografische ontwikkelingen tijdig worden gesignaleerd en kan het provinciale overheidsbeleid daarop worden bijgesteld. De prognose wordt door de Provincie Limburg vooral gebruikt als instrument voor het opstellen en aanpassen van plancapaciteiten ten aanzien van de regionale woningmarkt. Daarnaast verschaft de prognose ook belangrijke informatie en inzichten voor andere overheidsterreinen zoals onderwijs, zorg en arbeidsmarkt. De prognose wordt daarnaast ook gebruikt (of kan worden gebruikt) door gemeenten, corporaties en maatschappelijke organisaties.

Meer bevolkingsgroei in Nederland door toename internationale migratie

In de nieuwe Etil-prognose is aangesloten bij de nationale bevolkingsprognose van het CBS van eind 2014. Het belangrijkste verschil tussen deze prognose en de vorige prognose van het CBS is dat er in de toekomst meer bevolkingsgroei wordt verwacht door de toename van de internationale migratie. In de afgelopen jaren is de immigratie van vrijwel alle migrantengroepen toegenomen (arbeidsmigranten, gezinsmigranten, buitenlandse studenten, asielmigranten, staatsburgers en overige groepen). Er wordt verwacht dat deze trend zich in de toekomst voortzet. Wel blijkt uit CBS-onderzoek dat een aanzienlijk deel van de recent geïmmigreerden waarschijnlijk na verloop van tijd Nederland weer zal verlaten. Het CBS schat het vertrekpercentage nu op ruim 75 procent. Deze nieuwe inzichten leiden in de eerstkomende jaren tot een hoger buitenlands migratiesaldo. Na 2025 is het buitenlands migratiesaldo gedaald tot net onder het niveau van de vorige prognose. Voor de gehele prognoseperiode blijft het totaaleffect van de internationale migratie op de Nederlandse bevolkingsgroei wel positief. En omdat er per saldo meer internationale migranten in Nederland blijven wonen, is het aantal geboorten in de toekomst iets hoger. De langetermijnveronderstellingen van geboorte en sterfte zijn in de nieuwe prognose niet herzien.

Het aantal inwoners in Limburg daalt in de toekomst sneller door groter sterfteoverschot

Op 1 januari 2015 telde de provincie Limburg 1.118.000 inwoners. In de nieuwe prognose blijft het inwonertal verder afnemen en bedraagt in 2050 ongeveer 929.500. Dit is een afname van 188.500 personen, ofwel 17 procent van het huidige inwonertal. Wel ligt het aantal inwoners in 2050 iets hoger dan in Progneff 2014; de bevolkingsprognose is met ruim 5.500 personen naar boven bijgesteld. Het proces van bevolkingsdaling verloopt geleidelijk, maar zal wel elk jaar iets groter worden. Dit komt met name door de toename van het sterfteoverschot. Er overlijden in Limburg jaarlijks meer mensen dan dat er geboren worden, en omdat er in de toekomst steeds meer ouderen zijn, neemt het aantal sterfgevallen in de toekomst verder toe. In de eerste jaren neemt het sterfteoverschot vooral toe door meer sterfgevallen, maar vanaf de jaren twintig ook door een daling van het aantal geboorten. In de periode 2040-2050 stabiliseert het sterfteoverschot en bedraagt dan gemiddeld 7.700 per jaar.

De bevolkingsdaling in Limburg verloopt in de nieuwe prognose iets minder snel

In de nieuwe bevolkingsprognose daalt het aantal inwoners in Limburg iets minder snel. Dit komt vooral door een kleiner sterfteoverschot: er worden jaarlijks iets meer kinderen geboren en het aantal mensen dat komt te overlijden ligt iets lager. Op korte termijn is de bijstelling groter door de toename van de internationale migratie. Dit leidt in de eerstkomende jaren tot een hoger buitenlands migratiesaldo. Wel is het binnenlands migratiesaldo van Limburg de afgelopen jaren negatiever geworden, waardoor ook de toekomstige ontwikkeling van het binnenlands migratiesaldo neerwaarts is aangepast. Het is nog niet duidelijk waar dit door wordt veroorzaakt. Er zou sprake kunnen zijn van minder mobiliteit op de arbeidsmarkt en

woningmarkt die voor Limburg nadelig uitpakt. Het kan ook betekenen dat recent geïmmigreerden na een kort verblijf in Limburg doorverhuizen naar de Randstad. De prognose van het totale migratiesaldo komt door deze ontwikkelingen voor de korte termijn iets positiever uit dan in de vorige prognose, maar voor de gehele prognoseperiode is de bijstelling licht negatief.

Sterke vergrijzing van de Limburgse bevolking

Limburg ontgroent en vergrijsst snel. Dit bleek ook al in de vorige prognoses. De verklaring hiervoor is de snelle daling van de vruchtbaarheidscijfers in de jaren zeventig en het feit dat Limburg al vele decennia een binnenlands vertrekoverschot heeft met de rest van Nederland. Hierdoor neemt het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot het aantal personen van 20 tot 65 jaar (dit wordt ook wel de demografische druk genoemd) toe van 68,6 procent in 2015 naar 106,8 procent in 2040. In de periode 2040-2050 daalt dit aandeel weer iets tot 100,5 procent in 2050. Dit betekent dat in 2050 het aantal jongeren en ouderen in de bevolking ongeveer even groot is als de groep potentieel werken (van 20 tot 65 jaar).

In 2050 is meer dan 50 procent van de Limburgers een 50-plusser

De veranderingen in de leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking zijn groot. Zo zal de bevolking tot 75 jaar in 2050 aanzienlijk kleiner zijn dan nu, terwijl het aantal 75-plussers dan sterk in omvang zijn toegenomen. Het aandeel vijftigplussers in de Limburgse bevolking bedraagt in 2050 zelfs meer dan 50 procent.

Administratieve trendbreuk in het aantal particuliere huishoudens per 1-1-2014

In Progneff 2015 sluit Etil wederom aan bij de trends uit de nationale CBS huishoudenprognose van 2013. Wel is er sprake van een administratieve trendbreuk in het aantal particuliere huishoudens per 1 januari 2014. Door een betere waarneming van het CBS zijn circa 35.000 huishoudens die eerst (ten onrechte) als eenpersoonshuishouden stonden geregistreerd, nu getypeerd als institutioneel huishouden. Hierdoor is het aantal particuliere huishoudens in het jaar 2013 minder toegenomen dan verwacht. Dit geldt ook voor Limburg. Na de bijstelling zijn er ruim 2.000 particuliere huishoudens minder in de provincie Limburg.

Structurele huishoudensdaling in Limburg vanaf de jaren twintig

Op 1 januari 2014 waren er in Limburg 516.600 huishoudens. In de periode 2014-2050 daalt het aantal particuliere huishoudens in Limburg naar 459.700. Dit is een daling van ongeveer 57.000 huishoudens, ofwel een daling van 11 procent ten opzichte van het huidige niveau. Tot begin jaren twintig groeit het aantal huishoudens op provinciaal niveau echter nog met zo'n 9.000 huishoudens. Rond 2022 komt de groei van het aantal particuliere huishoudens in Limburg tot stilstand, waarna het aantal huishoudens geleidelijk maar wel steeds sneller afneemt.

Minder huishoudens met een 65-minner; meer huishoudens met een 65-plusser

In de toekomst daalt het aantal huishoudens met een 65-minner. Bij alle huishoudenstypen is er sprake van een sterke afname van het aantal huishoudens tussen 2014 en 2050. De daling varieert van 23 procent bij de overige huishoudens tot 40 procent bij de paren zonder kinderen. Het aantal huishoudens met een 65-plusser blijft voorlopig wel toenemen. Zo zijn er in de toekomst vooral meer eenpersoonshuishoudens en paren zonder kinderen met een lid boven de 65 jaar. In de toekomst zal er daarom vooral vraag zijn naar zorggeschikte nultredenwoningen. Verder zal de komende decennia ook het aantal institutionele huishouden weer toenemen, van 20.500 in 2014 naar 26.200 in 2050. Tegelijkertijd met de toename van het institutionele huishoudens, zal ook de zwaarte van de intramurale zorg toenemen als gevolg van het extramuraliseren van de lagere zorgzwaartepakketten.

Regionale verschillen in de bevolkings- en huishoudensontwikkelingen

De regionale verschillen in de bevolkings- en huishoudensontwikkeling zijn groot binnen de provincie Limburg. In Zuid-Limburg is al lange tijd sprake van structurele bevolkingsdaling. Ook in Midden-Limburg krimpt de bevolking nu (met uitzondering van de gemeenten Roermond en Weert). In de jaren twintig zal ook Noord-Limburg het aantal inwoners structureel zien afnemen. Wel blijft de bevolkingsdaling in Noord- en Midden-Limburg nog relatief beperkt (11 procent tot 2050) ten opzichte van Zuid-Limburg waar de bevolkingsdaling in de periode 2015-2050 ongeveer 22 procent bedraagt.

Ook bij de ontwikkeling van de particuliere huishoudens zijn er binnen de provincie Limburg verschillen. Momenteel is er al sprake van structurele huishoudensdaling in enkele gemeenten in Parkstad Limburg, waaronder in de centrumgemeente Heerlen. In de periode 2020-2030 daalt het aantal particuliere huishoudens in alle Zuid-Limburgse gemeenten, en zelfs op het provinciale niveau is er dan sprake van structurele huishoudenskrimp. Na 2030 daalt ook het aantal huishoudens in Noord- en Midden-Limburg.

Gemeentelijke differentiatie cruciaal in woningmarktbeleid

Binnen de COROP-gebieden bestaan er ook demografische verschillen. Zo verliezen veel gemeenten in Midden-Limburg inwoners aan de gemeente Roermond. In Maastricht wijken de leeftijdsopbouw van de bevolking en de migratiepatronen sterk af van die van de andere gemeenten in Zuid-Limburg door de aanwezigheid van de Universiteit Maastricht en het feit dat Maastricht een monumentale stad is. Gemeentelijke differentiatie is dus een essentieel onderdeel in het woningmarktbeleid. Wel moet men over de gemeentegrenzen heen durven kijken en gaan samenwerken met andere gemeenten en regio's om het woningmarktbeleid integraal in te richten. Anders bestaat het risico dat men elkaars concurrenten wordt, met structurele leegstand en waardevermindering van woningen tot gevolg.

Kwantitatieve en kwalitatieve transformatieopgave

Naast een kwantitatieve transformatieopgave ligt er ook een kwalitatieve opgave te wachten in Limburg. Het in korte tijd gewijzigde financieel-economisch klimaat en de veranderde woonvoorkeuren van consumenten ten aanzien van woningen en woonmilieus stellen beleidsmakers voor nieuwe uitdagingen ten aanzien van het woningmarktbeleid. Door onder meer de beperking van de hypotheekrenteaftrek, de inkomensafhankelijke huurverhoging voor het sociale huursegment, lagere economische groei en flexibilisering van de arbeidsmarkt zijn de voorkeuren van woonconsumenten veranderd. Deze (nationale) ontwikkelingen vragen om een ander woningaanbod, ook op regionaal niveau. Door de flexibilisering van de arbeidsmarkt en koopkrachtdaling is bijvoorbeeld de behoefte aan betaalbare huurwoningen de afgelopen jaren toegenomen. Dit heeft ook invloed op de optimale verhouding van het aandeel huur- en koopwoningen in een gemeente. Binnen de totale beweging die de woningmarkt moet maken (van afvlakkende groei naar structurele krimp), moeten beleidsmakers wel het aanbod van woningen in het sociale huursegment zien te vergroten. Het ligt dus voor de hand om hier vooral woningen uit de beschikbare woningvoorraad en het andere vastgoed voor te gebruiken. Het realiseren van nieuwe woningen voor deze doelgroep leidt namelijk in de toekomst waarschijnlijk tot meer leegstand en waardedalingen van koopwoningen van met name particuliere huizenbezitters. Daarnaast kunnen woningcorporaties en ander verhuurders hun huurprijsbeleid aanpassen aan de regionale situatie om de betaalbaarheid van huurwoningen te verbeteren. Als overheden en andere stakeholders ondanks hun inspanningen hier niet of onvoldoende in slagen, bestaat het risico dat de dynamiek op de arbeidsmarkt en woningmarkt verder afneemt. Dit kan dan weer gevolgen hebben voor de economische ontwikkeling, het prijsniveau van koopwoningen en de schuldsituaties van Limburgse huishoudens.

1 INLEIDING

De Etil-prognose 2015 is gemaakt in opdracht van de Provincie Limburg. De nieuwe prognose beschrijft de toekomstige ontwikkelingen van bevolking, huishoudens en woningbehoefte binnen de provincie Limburg in de periode 2015-2050.

Bij de prognose is gebruikt gemaakt van de actuele demografische ontwikkelingen in Limburg, de nationale huishoudensprognose 2013-2060¹ en de nationale bevolkingsprognose 2014-2060². In de nieuwe bevolkingsprognose van het CBS zijn de recente ontwikkelingen op het gebied van vruchtbaarheid, levensverwachting en internationale migratie voor heel Nederland verwerkt.

De prognose is opgesteld voor alle gemeenten in Nederland. In dit rapport worden alleen de resultaten voor Limburg gepresenteerd. Hierbij staan de provinciale ontwikkelingen centraal, maar zal ook worden ingegaan op de demografische ontwikkelingen in de drie Limburgse COROP-gebieden. Gedetailleerde uitkomsten van de Limburgse prognose tot op het niveau van gemeenten zijn terug te vinden op www.neimed.nl/nl/onderzoek/prognoses.

1.1 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het prognosemodel Progneff toegelicht. Er wordt ingegaan op de historie van dit model, de onderscheidende kenmerken en de methodiek van de prognose.

Hoofdstuk 3 beschrijft de uitgangspunten die bij de nieuwe prognose zijn gehanteerd. Eerst worden de nationale veronderstellingen ten aanzien van de ontwikkeling van de bevolkingscomponenten uiteengezet alsook de huishoudensontwikkelingen. Daarna wordt ingegaan op de demografische factoren die van invloed zijn op de prognose.

In hoofdstuk 4 worden de Limburgse bevolkingsontwikkelingen geschetst. Er wordt specifiek ingegaan op de ontwikkeling van het inwonertal in Limburg, de ontwikkeling van de onderliggende bevolkingscomponenten (geboorte, sterfte, binnenlands migratiesaldo en buitenlands migratiesaldo), de veranderingen in de leeftijdsopbouw en verschillen in de bevolkingsontwikkeling per COROP-gebied.

In hoofdstuk 5 staat de Limburgse huishoudensontwikkeling centraal. We bespreken de belangrijkste uitkomsten van de nieuwe huishoudensprognose waarbij tevens aandacht wordt gegeven aan de ontwikkeling van het aantal institutionele huishoudens in Limburg. Ook komt de ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens naar grootte, type en leeftijd aan bod. Verder worden de regionale verschillen in de huishoudensontwikkeling tussen de Limburgse COROP-gebieden beschreven.

Hoofdstuk 6 beschrijft de gevolgen van de nieuwe huishoudensprognose voor het regionale woningmarktbeleid. In dit hoofdstuk wordt eerst de relatie tussen het aantal particuliere huishoudens en de woningbehoefte uitgelegd. Vervolgens wordt ingegaan op de regionale verschillen in de toekomstige woningbehoefte.

In hoofdstuk 7 wordt tot slot aandacht besteed aan de opgaven voor de regionale woningmarkt.

¹ Van Duin, C., Stoeldraijer, L. en Garssen, J., "Huishoudensprognose 2013-2060: sterke toename oudere alleenstaanden", Centraal Bureau voor de Statistiek, september 2013.

² Van Duin, C. en Stoeldraijer, L., "Bevolkingsprognose 2014-2060: groei door migratie", Centraal Bureau voor de Statistiek, december 2014.

2 HET PROGNOSEMODEL PROGNEFF

2.1 Historie van Progneff

Progneff is de overkoepelende term voor de bevolkingsprognoses en effectenramingen van Etil. Deze prognoses geven inzicht in de toekomstige bevolkings- en huishoudensontwikkeling en de daaraan verbonden sociaal-economische effecten op provinciaal, regionaal, gemeentelijk en kern-, wijk- of buurtniveau.

Het demografische prognosemodel is in de jaren negentig ontwikkeld voor het beschrijven van de demografische processen in Limburg (krimp). In de afgelopen jaren is het model verder ontwikkeld tot een landsdekkend prognoseinformatiesysteem. Immers, demografische krimp manifesteert zich niet meer louter tot Limburg, maar treedt nu ook op in andere delen van het land. De krimp treedt nu vooral op in de randen van het land, maar in de nabije toekomst zullen ook niet-stedelijke gemeenten in de Randstad met krimp worden geconfronteerd.

2.2 Monitoringsinstrument

Progneff is een monitoringsinstrument. Dit betekent dat de prognose plausibel is, de jaarlijkse bijstellingen klein zijn en trendbreuken in de data kunnen worden geduid. In tegenstelling tot andere prognosemodellen houdt Progneff echter geen rekening met woningbouw- en sloopplannen van gemeenten (ook wel plancapaciteiten genoemd). De filosofie van Etil is dat de plancapaciteiten moeten worden bepaald aan de hand van de demografische ontwikkelingen in de gemeente en niet gestuurd moeten worden door de ambitie om inwoners van elders te trekken. Hiermee wordt voorkomen dat men vooruitloopt op groei die nooit gerealiseerd kan worden en dat gemeenten elkaar gaan beconcurreren op nieuwe inwoners.

Het uitgangspunt bij de prognose is dat de demografische trends in het verleden veel informatie bevatten over de toekomstige ontwikkelingen. Regionale verschillen in vruchtbaarheid, levensverwachting en migratie zijn vaak robuust, en daarmee goede voorspelcomponenten. Door uit te gaan van de demografische trends uit het verleden, krijgt de prognose een beleidsarm karakter. Dit wil niet zeggen dat beleid volledig uit de prognose wordt geëlimineerd, maar dat de invloed van beleid tot een minimum wordt beperkt. Door de trends voor een langere periode vast te stellen worden regionale verschillen in woningbouw zoveel mogelijk uit de gegevensreeksen gefilterd zodat de demografische trend overblijft. In dit kader spreken we dan van een 'beleidsarme', 'beleidsneutrale' of 'beleidsvrije' prognose.

2.3 Methodiek op hoofdlijnen

De bevolkingsprognose wordt berekend via de cohort-componenten methode. Deze methode maakt gebruik van het feit dat de bevolking aan het eind van het jaar kan worden afgeleid van de bevolking aan het begin van dat jaar door het toepassen van veroudering (het opschuiven van de cohorten met een jaar), geboorte (vruchtbaarheidscijfers), sterfte (overlijdenskansen) en migratie (verhuis- en internationale migratiekansen). Door deze methode achtereenvolgens toe te passen ontstaat een simulatie van de toekomstige bevolkingsontwikkeling en dus een bevolkingsprognose. De uitkomsten van de bevolkingsprognose worden bepaald door de beginstand van de bevolking alsmede de inschatting van de parameters die de ontwikkeling van de bevolkingscomponenten geboorte, sterfte en migratie beschrijven.

2.3.1 Ontwikkeling van de parameters van de bevolkingscomponenten

Trendmatige ontwikkeling van de parameters van geboorte, sterfte en internationale migratie worden afgeleid van de recente bevolkingsprognose van het CBS voor Nederland. Het CBS maakt elke twee jaar een nationale bevolkingsprognose waarbij de langetermijnveronderstellingen ten aanzien van kindertal, levensverwachting en internationale migratie worden aangepast op basis van recente ontwikkelingen en nieuwe inzichten uit de academisch literatuur. In de jaren dat er geen nieuwe bevolkingsprognose wordt opgesteld, maakt het CBS een kernprognose waarin aangesloten wordt bij de actuele bevolkingsstand en de kortetermijnveronderstellingen worden herzien in het licht van de demografische ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

2.3.2 Geboorte

De vooruitberekening van geboorte geschiedt door de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers uit de nationale bevolkingsprognose te projecteren op de vrouwelijke bevolking van 15 tot 50 jaar in elke gemeente. Hierbij wordt gecorrigeerd met factoren die de regionale verschillen in vruchtbaarheid weergeven. Deze regionale verschillen zijn in veel Nederlandse gemeenten hardnekkig en kunnen onder meer worden verklaard door verschillen in opleidingsniveau en herkomstgroepering. Tevens wordt bij het berekenen van het aantal geboren jongens en meisjes rekening gehouden met de seksratio³ die in Nederland ongeveer 1,05 bedraagt.

2.3.3 Sterfte

De vooruitberekening van sterfte vindt plaats door de leeftijdsspecifieke sterftekansen naar geslacht uit de nationale bevolkingsprognose te projecteren op de gemeentelijke bevolking. Ook hier wordt gecorrigeerd voor regionale verschillen. Deze verschillen ontstaan door gezondheidsverschillen tussen regio's die demografisch en sociaal-cultureel vaar aard zijn. In Progneff wordt verondersteld dat de regionale verschillen in sterfte ook in de toekomst blijven bestaan en dat de landelijke trends in de sterftekansen ook gelden op gemeentelijk niveau.

2.3.4 Binnenlands migratiesaldo

Het binnenlandse migratiesaldo is voor heel Nederland per *definitie* gelijk aan nul. Op gemeentelijk niveau is wel sprake van binnenlandse migratie. Het binnenlands migratiesaldo komt tot stand door het verschil te nemen tussen het aantal mensen dat zich vanuit een andere Nederlandse gemeente in de gemeente vestigt en het aantal mensen dat uit de gemeente vertrekt naar een andere gemeente in Nederland.

In tegenstelling tot andere prognosemodellen staat binnen Progneff het binnenlands migratiesaldo centraal. Voor de prognose zijn de afzonderlijke stromen en de herkomst en bestemming van deze stromen niet relevant, want de saldi bepalen of het aantal personen in een cohort (na aftrek van de sterfte) toe- of afneemt. Wanneer bij de bevolkingsprognose met het binnenlands migratiesaldo wordt gerekend in plaats van met de afzonderlijke migratiestromen is de onzekerheidsmarge van de prognose veel beperkter. Uit de ontwikkeling van het migratiesaldo in het verleden blijkt namelijk dat in veel Nederlandse gemeenten het binnenlands migratiesaldo zich structureel, dus gemiddeld over een wat langere periode, binnen een beperkte marge rond een bepaald evenwichtsniveau beweegt.

³ De seksratio (ofwel geslachtverhouding) geeft de verhouding aan van het aantal geboren jongens ten opzichte van het aantal geboren meisjes.

2.3.5 Buitenlands migratiesaldo

Ook bij het modelleren van de internationale migratie wordt uitgegaan van het saldo van de migratie. Hierbij wordt het buitenlandse migratiesaldo van Nederland verdeeld over de gemeenten op basis van hun aandeel in het verleden. Nederland is al vele decennia een immigratieland en de ontwikkeling van het gemeentelijk migratiesaldo volgt vaak de landelijke trend. Wel worden voor enkele grensgemeenten correcties toegepast omdat uit analyses blijkt dat het buitenlandse migratiesaldo in deze gemeenten mede wordt beïnvloed door euregionale woningmarkt migratie.

2.3.6 Institutionele bevolking

Naast de verwachte ontwikkeling van de totale bevolking speelt ook de ontwikkeling van de institutionele bevolking een rol bij de prognose van het aantal particuliere huishoudens op gemeenteniveau. De institutionele bevolking betreft alle personen die een woonruimte bewonen en daar bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Hierbij gaat het om bewoners van instellingen zoals verpleeg-, bejaarden- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en gevangenissen. De omvang van de institutionele bevolking is de afgelopen jaren sterk afgenomen door het extramuraliseringsproces en het recente beleid ten aanzien van het extramuraliseren van de lagere zorgwaartepakketten. Volgens de nationale huishoudensprognose zal de institutionele bevolking binnen enkele jaren weer geleidelijk toenemen (onder invloed van de vergrijzing en het feit dat de beleidseffecten kleiner worden). In Progneff worden de trends in het aandeel instellingsbewoners naar geslacht en leeftijdsklasse uit de nationale huishoudensprognose geprojecteerd op het huidige aandeel instellingsbewoners in de gemeente en de gemeentelijke bevolkingsprognose.

2.3.7 Particuliere huishoudens

Het fundament van de prognose van het aantal particuliere huishoudens naar type in de gemeente wordt gevormd door de prognose van de niet-institutionele bevolking. Deze prognose wordt verkregen door de bevolkingsprognose te verminderen met de prognose van de institutionele bevolking. Uit de nationale huishoudensprognose worden vervolgens de huishoudensverdunningsfactoren naar type en leeftijdsklasse voor heel Nederland afgeleid, die daarna gecombineerd worden met de huidige huishoudenssituatie in de gemeente en de gemeentelijke prognose van de niet-institutionele bevolking.

2.3.8 Woningbehoefte

De berekening van de woningbehoefte vindt plaats door de toekomstige ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens in de gemeente te projecteren op de actuele woningvoorraad (inclusief leegstand) in deze gemeente. Bij deze prognose wordt dus rekening gehouden met leegstand omdat een minimale leegstand (frictieleegstand) nodig is om verhuizingen mogelijk te maken. Daarnaast wordt bij de woningbehoefteprognose rekening gehouden met het feit dat de woningvoorraad niet altijd nauw aansluit bij het aantal particuliere huishoudens. De mutaties in de woningbehoefte geven in dit geval een beter beeld van de feitelijke opgave voor gemeenten dan de mutaties in de verwachte ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens.

3 UITGANGSPUNTEN BIJ DE NIEUWE PROGNOSE

De landelijke prognose van Progneff sluit volledig aan bij de nieuwe nationale bevolkingsprognose van het CBS. Dit betekent dat de prognoses van alle Nederlandse gemeenten tezamen optellen tot de nationale prognose. De trends ten aanzien van de ontwikkeling van het kindertal, de levensverwachting en de internationale migratie zijn door het CBS beoordeeld en op punten herzien. Op regionaal niveau heeft Etil de ontwikkeling van de binnenlandse en buitenlandse migratie nader onderzocht. Ook dit heeft tot enkele nieuwe inzichten en bijstellingen geleid. De belangrijkste aanpassingen zullen hierna worden uiteengezet.

3.1 Nationale veronderstellingen

In de nieuwe bevolkingsprognose van het CBS zijn de veronderstellingen voor de toekomstige ontwikkeling van het kindertal en de levensverwachting vrijwel gelijk gebleven. Zo gaat ook de nieuwe prognose uit van een langetermijnwaarde van 1,75 kinderen per vrouw en een stabiele, dalende trend in de sterftekansen⁴. Wel zijn de inzichten ten aanzien van de internationale migratie aangepast. De nieuwe migratieveronderstellingen gaan uit van een toename van de internationale migratie: er komen meer mensen naar Nederland, maar er vertrekken er ook meer naar het buitenland.

De mobiliteit van mensen neemt dus toe. Deze trend is zichtbaar bij alle migratiemotieven: arbeid, asiel, gezin, studie, au pairs, adoptie en de remigratie van staatsburgers. Deze ontwikkeling heeft ook invloed op de ontwikkeling van het saldo van de internationale migratie. Kenmerkend voor de immigranten die naar Nederland komen is dat een groot deel later ook weer vertrekt. Dit wordt ook wel retournemigratie genoemd. De verblijfsduur van immigranten in Nederland hangt nauw samen met het migratiemotief en de herkomstgroepering. Arbeidsmigranten, studiemigranten en westerse allochtonen blijven in het algemeen korter in Nederland dan asielmigranten, gezinsmigranten en niet-westerse allochtonen. Volgens de huidige schatting zal van de immigranten die in de afgelopen jaren naar Nederland zijn gekomen ruim drie kwart uiteindelijk ook weer vertrekken.

De toename van de immigratie in recente jaren leidt op korte termijn tot een hoger buitenlands migratiesaldo. De eerste jaren komt het migratiesaldo circa 20.000 migranten hoger uit dan in de vorige prognose, op de lange termijn ligt het migratiesaldo net iets onder dat van de vorige prognose. Over de hele periode 2015-2060 voorziet het CBS een iets hoger vestigingsoverschot van gemiddeld een paar honderd migranten per jaar, zodat de toename van de internationale migratie de bevolkingsgroei positief beïnvloedt door:

- het hogere aantal migranten dat in Nederland blijft;
- de kinderen en kleinkinderen die deze migranten krijgen; en
- de jongere leeftijdsopbouw van de migranten ten opzichte van de leeftijdsopbouw van de huidige bevolking (de migranten zijn vaak jong waardoor hun sterftecijfer de komende paar decennia nog laag is).

In bijlage I wordt de bijstelling van de nationale bevolkingsprognose weergegeven voor de afzonderlijke bevolkingscomponenten alsmede het totale inwonertal.

⁴ CBS (2014), "Bevolkingsprognose 2014-2060: groei door migratie", december 2014.

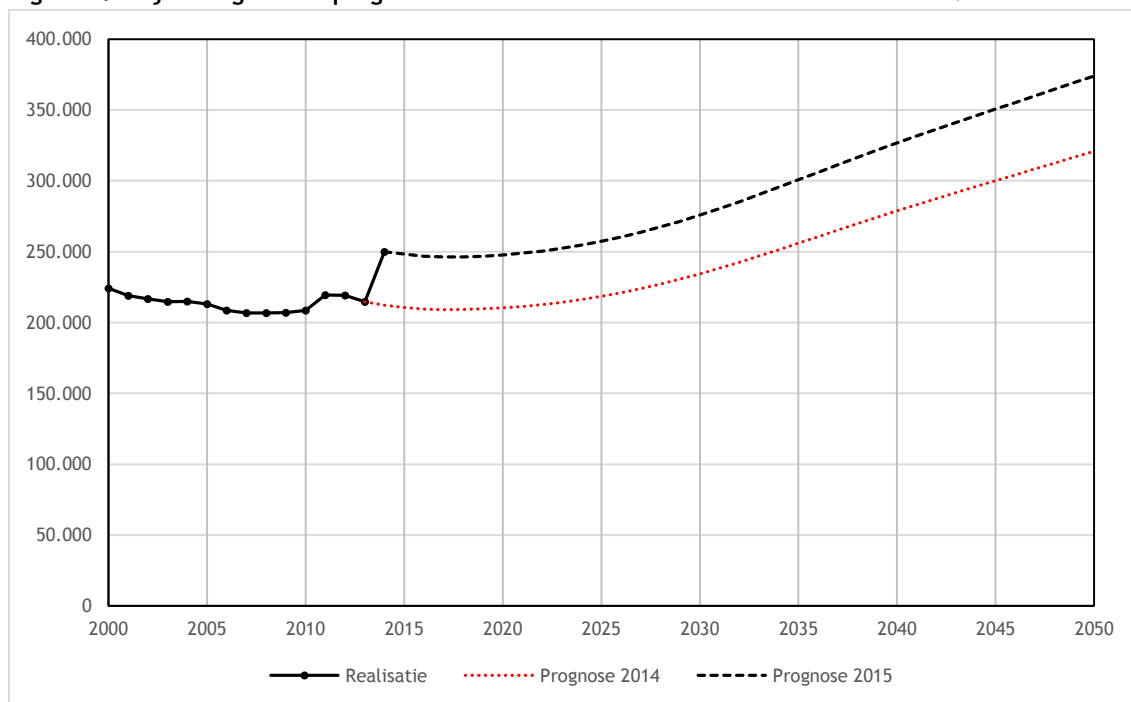

De huishoudensprognose hangt af van de bevolkingsprognose en het gedrag van de bevolking om huishoudens te vormen. Binnen Progneff wordt onderscheid gemaakt in de volgende typen huishoudens:

- Eenpersoonshuishoudens
- Paren zonder kinderen
- Paren met kinderen
- Eenouderhuishoudens
- Overige huishoudens
- Institutionele huishoudens.

In Progneff 2015 wordt gerekend met de trends uit de nationale huishoudensprognose 2013-2060 (CBS, 2013), die geprojecteerd worden op de huishoudenssituatie op 1 januari 2014 en met gebruikmaking van de nieuwe nationale bevolkingsprognose. Dit leidt niet tot grote veranderingen in de toekomstige huishoudensontwikkelingen. Wel is sprake van een administratieve trendbreuk. Door betere waarneming van de institutionele huishoudens is er tussen 1 januari 2013 en 1 januari 2014 een verschuiving zichtbaar tussen het aantal particuliere huishoudens en het aantal institutionele huishoudens⁵. In figuur 3.1 en 3.2 wordt deze trendbreuk grafisch weergegeven.

Figuur 3.1 Bijstelling van de prognose van het aantal institutionele huishoudens in Nederland

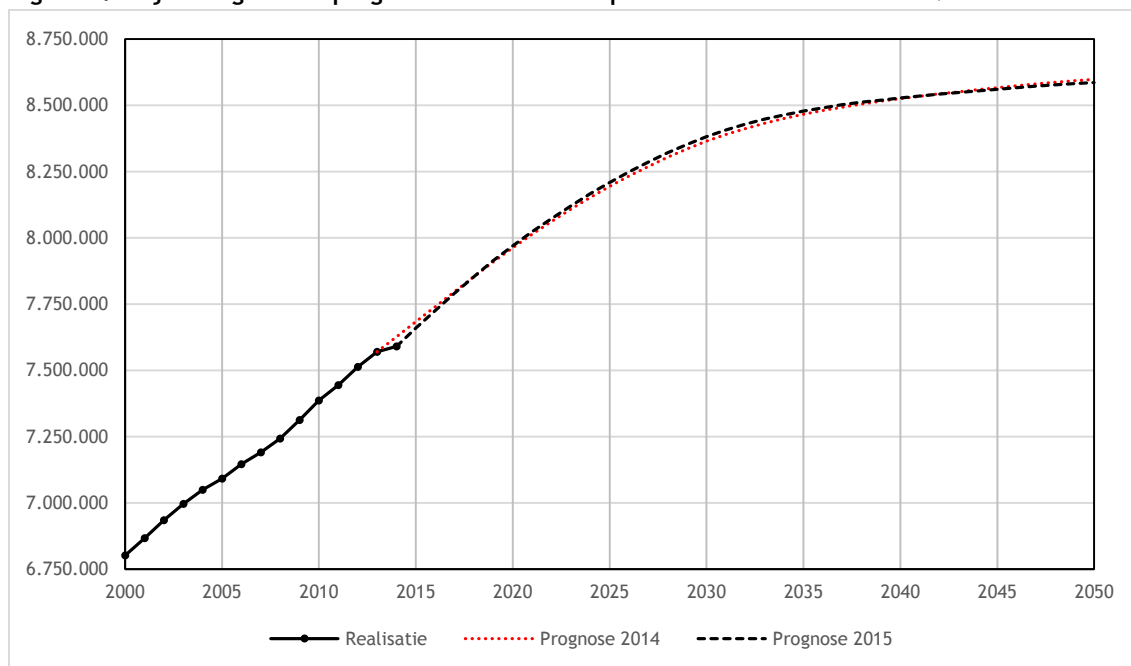
Bron: CBS Statline, Etil

Door de hogere bevolkingsgroei in de nieuwe bevolkingsprognose (door de groei van de internationale migratie) verschilt de nieuwe huishoudensprognose op middellange en lange termijn nauwelijks met de huishoudensprognose die Etil in 2014 heeft gehanteerd.

⁵ Door de verbeterde waarneming van personen in institutionele huishoudens treedt vanaf 2014 een trendbreuk op in de ontwikkeling van het aantal eenpersoonshuishoudens. Circa 35.000 personen die eerst voornamelijk als alleenstaanden getypeerd waren, verschuiven nu naar de institutionele huishoudens. Het aantal alleenstaanden steeg daardoor van 2013 op 2014 met maar 2.000 personen, terwijl de groei van het totale aantal particuliere huishoudens beperkt bleef tot circa 15.000 huishoudens. Bron: CBS Statline.

Figuur 3.2 Bijstelling van de prognose van het aantal particuliere huishoudens in Nederland

Bron: CBS Statline, Etil

3.2 Regionale veronderstellingen

Binnen Nederland bestaan er regionale verschillen in de ontwikkeling van geboorte, sterfte en binnenlandse en buitenlandse migratie. Een deel van deze verschillen kan herleid worden tot de specifieke bevolkingsopbouw en de huishoudenssamenstelling van een regio of gemeente. Het deel dat niet kan worden verklaard op basis van demografie hangt onder meer af van het opleidingsniveau van de bevolking, het voorzieningenniveau, de aanwezigheid van een universiteit, de bereikbaarheid en beschikbaarheid van banen en het aanbod van huur- en koopwoningen.

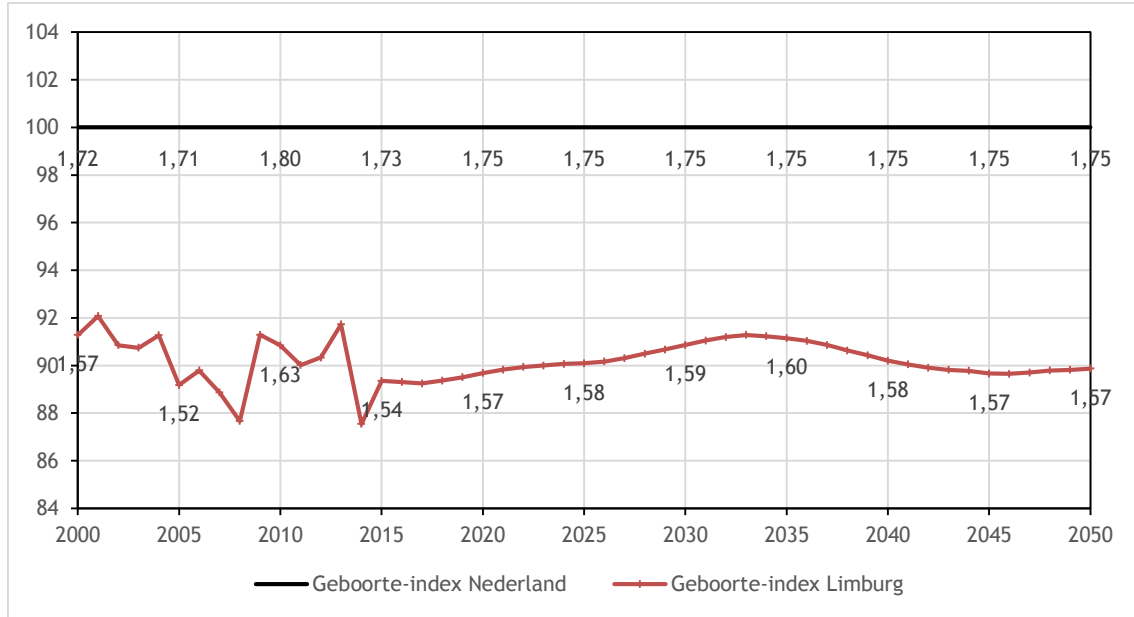
In Progneff 2015 zijn we nagegaan in welke mate deze regionale verschillen voor de provincie Limburg gelden en of er trends in deze regionale verschillen waarneembaar zijn. Dit heeft geleid tot enkele nieuwe inzichten, die gebruikt kunnen worden bij de interpretatie van de prognoseresultaten.

3.2.1 Geboorte

De vruchtbaarheidsverschillen binnen Nederland zijn groot. Zo krijgen vrouwen in de ene gemeente meer kinderen dan vrouwen in een andere gemeente. In figuur 3.3 wordt de vruchtbaarheid van Limburg voor de periode 2000-2014 weergegeven alsook de verwachte ontwikkeling van de vruchtbaarheid in de nieuwe Etil-prognose. De ontwikkeling van de vruchtbaarheid wordt vergeleken met de nationale ontwikkeling van de vruchtbaarheid, die voor elk jaar op 100 is vastgesteld. In andere woorden: het indexcijfer voor Nederland bedraagt 100. Uit figuur 3.3 blijkt dat de vruchtbaarheid in Limburg gemiddeld 10 procent lager ligt dan in heel Nederland en dat deze trend redelijk stabiel is in de tijd. Binnen Progneff 2015 wordt daarom verondersteld dat ook in de toekomst de vruchtbaarheid in Limburg zo'n 10 procent lager uitvalt dan de nationale vruchtbaarheid, die het CBS voor de lange termijn op 1,75 kinderen per vrouw heeft geschat.

Figuur 3.3 Ontwikkeling en prognose van het geboorte-indexcijfer van Limburg (Nederland=100)

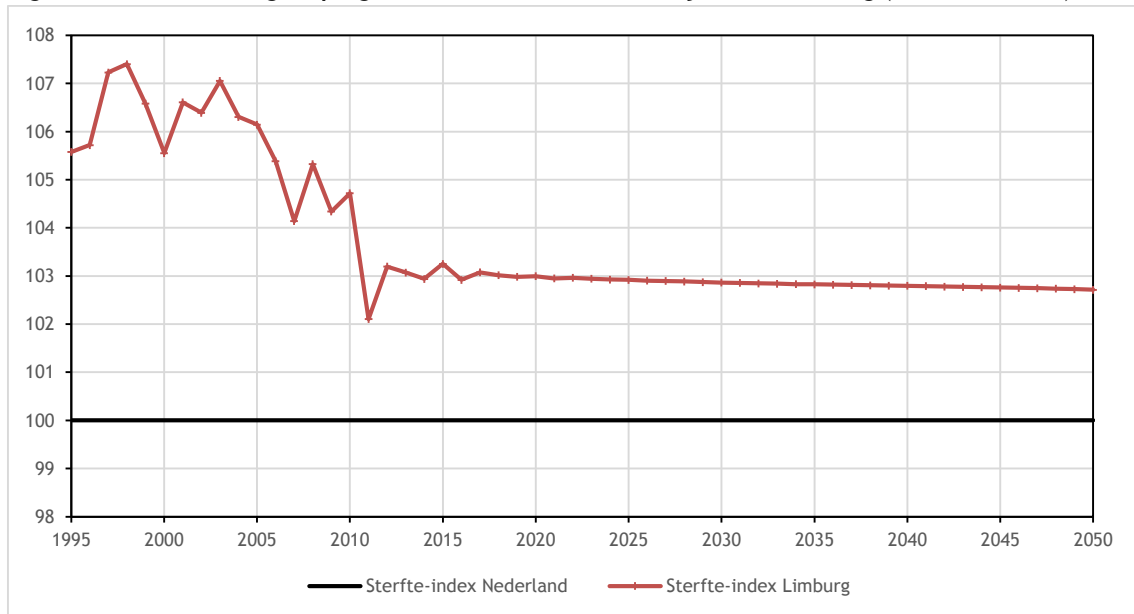

Bron: CBS Statline, Etil

3.2.2 Sterfte

Ook bij sterfte zijn er regionale verschillen zichtbaar. In Zeeland wordt men bijvoorbeeld ouder dan in Limburg. Vaak worden de ongezonde werkomstandigheden in de mijnen, de levensstijl en de kwaliteit van de medische voorzieningen als verklaring genoemd voor de hogere sterftelijfers in Limburg. In figuur 3.4 wordt de relatieve sterfte van Limburg vergeleken met die van Nederland, waarbij het nationale sterftelijfer op 100 is gesteld. Het sterfte-indexcijfer van Limburg is hierbij gecorrigeerd voor verschillen in de bevolkingssamenstelling naar leeftijd en geslacht.

Figuur 3.4 Ontwikkeling en prognose van het sterfte-indexcijfer van Limburg (Nederland=100)

Bron: CBS Statline, Etil

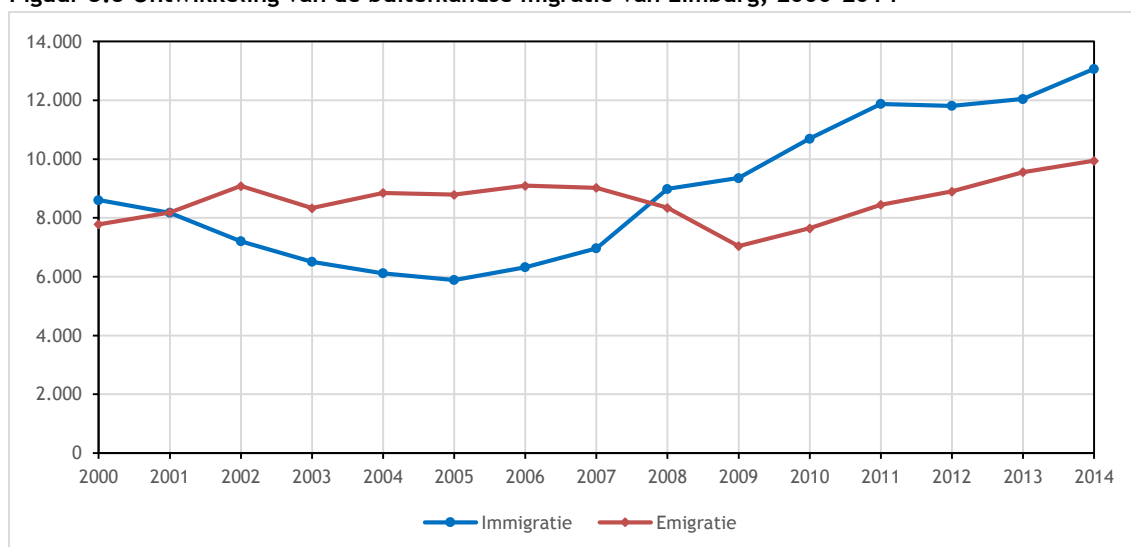

Uit figuur 3.4 blijkt dat de sterfte in Limburg hoger ligt dan in Nederland. Tussen 2000 en 2005 ligt het sterfte-indexcijfer van Limburg circa 6 procent hoger dan in Nederland. Vanaf het jaar 2005 worden de regionale verschillen wel elk jaar kleiner. In 2011 bedroeg het verschil nog maar 2 procent. In de afgelopen jaren nam het verschil weer licht toe; het sterfte-indexcijfer lag in Limburg toen gemiddeld zo'n 3 procent hoger dan in heel Nederland. In Progneff 2015 worden de huidige regionale verschillen in sterftetekansen gehandhaafd.

3.2.3 Buitenlandse migratie

In Progneff wordt het buitenlands migratiesaldo van Limburg gerelateerd aan het buitenlands migratiesaldo van Nederland. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de ontwikkeling van de buitenlandse migratie in de periode 1995-2014. De ontwikkeling van de buitenlandse migratie in Limburg laat echter een grillig verloop zien in deze periode. Gemiddeld genomen was de immigratie hoger dan de emigratie in Limburg. Dit geldt echter niet voor de periode 2001-2007 toen Limburg een negatief buitenlands migratiesaldo had als gevolg van een toename van de emigratie en een afname van de immigratie. In figuur 3.5 wordt het verloop van de immigratie en emigratie in Limburg voor de periode 2000-2014 weergegeven.

Figuur 3.5 Ontwikkeling van de buitenlandse migratie van Limburg, 2000-2014

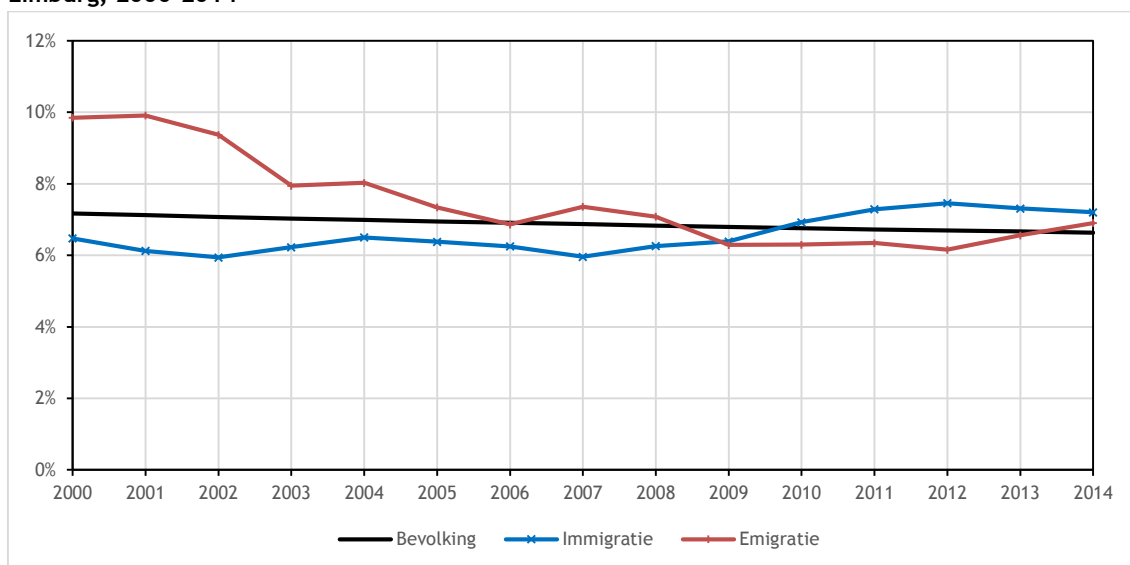
Bron: CBS Statline, Etil

Sinds 2005 stijgt het aantal immigranten elk jaar in Limburg. In 2014 komt de totale immigratie uit op ongeveer 13.000 immigranten. Deze ontwikkeling komt overeen met de landelijke trend: er is meer internationale migratie. Dit leidt in eerste instantie tot hogere immigratiecijfers, maar op termijn ook tot hogere emigratiecijfers. Voor Limburg geldt dat vanaf 2009 de emigratie weer stijgt. Immers, een groot deel van de immigranten vertrekt na verloop van tijd weer naar het buitenland.

In de nieuwe Etil-prognose worden de nationale veronderstellingen ten aanzien van de internationale migratie ook gehanteerd voor de provincie Limburg. Hierdoor komt het buitenlands migratiesaldo tot na 2030 hoger uit dan in de vorige prognose. Het verschil is vooral de eerste jaren groot, maar neemt daarna geleidelijk af. Om aan te geven welke invloed de buitenlandse migratie voor Limburg heeft, wordt in figuur 3.6 aandeel van de internationale migratie van Limburg vergeleken met de internationale migratie van heel Nederland. Hierbij worden de Limburgse aandelen van de immigratie en emigratie gerelateerd aan het aandeel van de Limburgse inwoners in de Nederlandse bevolking.

Figuur 3.6 Aandeel internationale migranten in Limburg in relatie tot het aandeel inwoners in Limburg, 2000-2014

Bron: CBS Statline, Etil

Uit figuur 3.6 komt naar voren dat het aandeel inwoners dat uit Nederland vertrekt in Limburg relatief hoog is, met uitzondering van de afgelopen jaren. Een tegengesteld beeld zien we terug bij de immigratie. In de periode 2000-2009 ontving Limburg minder immigranten dan wat op basis van het inwonertal verwacht mocht worden; vanaf 2009 kwamen er juist meer immigranten naar Limburg. Dit is dan ook een belangrijke trend die de ontwikkeling van het buitenlandse migratiesaldo in Limburg in de afgelopen jaren verklaart. Limburg krijgt dus een relatief groot deel van de internationale migranten. Wellicht speelt de ligging van Limburg in de euregio hierbij een belangrijke rol. Voor de toekomstige ontwikkeling van het buitenlands migratiesaldo is het dan ook belangrijk om op te merken dat een groot deel van deze migranten de komende jaren Limburg waarschijnlijk weer zal verlaten als de in het verleden waargenomen vertrekpercentages in de toekomst niet veranderen.

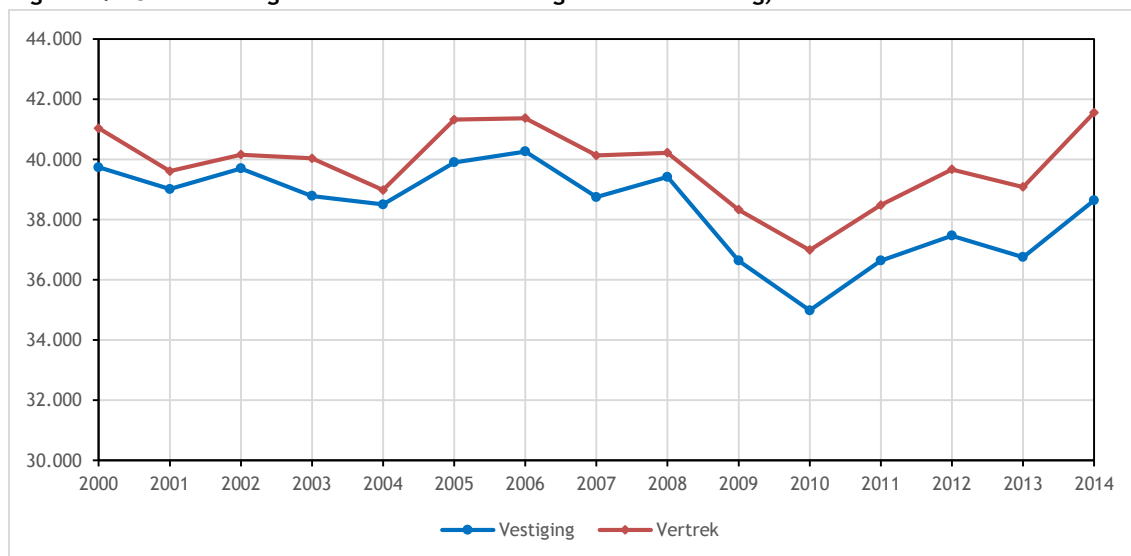
3.2.4 Binnenlandse migratie

Het binnenlandse migratiesaldo van een gemeente wordt in het prognosemodel gerelateerd aan het aantal inwoners in deze gemeente in elk leeftijdsjaar. Op deze wijze wordt rekening gehouden met de grotere verhuiscapaciteit van jongeren en het feit dat er minder mensen uit een krimpgemeente zullen vertrekken als het aantal inwoners in de verhuiscapaciteit leeftijds groepen afneemt.

In figuur 3.7 wordt de ontwikkeling van de binnenlandse migratie weergegeven: de vestiging van personen vanuit een andere provincie in Limburg en het vertrek van Limburgers naar een andere provincie in Nederland. Hieruit blijkt dat Limburg een vertrekoverschot heeft dat tot 2008 elk jaar ongeveer stabiel is. Na 2008 neemt het vertrekoverschot in Limburg jaarlijks toe. Het is niet duidelijk of de toename van het vertrekoverschot wordt veroorzaakt door de economische crisis en de situatie op de woningmarkt, de toename van de immigratie in de afgelopen jaren (mogelijk verhuist een deel van de Limburgse immigranten na enkele jaren naar de Randstad) of andere factoren.

Figuur 3.7 Ontwikkeling van de binnenlandse migratie van Limburg, 2000-2014

Bron: CBS Statline, Etil

Voor de gemeentelijke prognose van de binnenlandse migratie wordt in Progneff uitgegaan van de ontwikkeling van het binnenlands migratiesaldo in de afgelopen tien jaar. Hierbij krijgen recente jaren een zwaarder gewicht dan vroegere jaren. In de prognose tendeert het binnenlands migratiesaldo vervolgens van het actuele saldo naar dit gewogen tienjaarsgemiddelde.

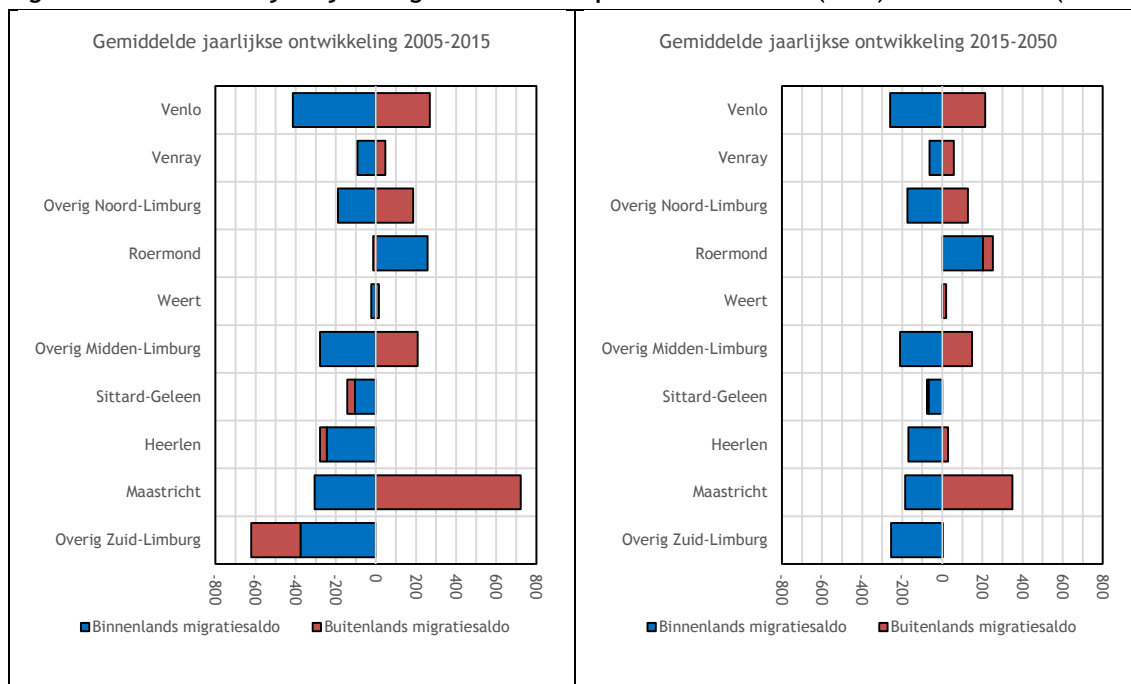
Omdat het binnenlands migratiesaldo van Limburg de afgelopen jaren negatiever is geworden, is ook het langetermijnniveau van het binnenlands migratiesaldo gedaald. De ontwikkeling van het binnenlands migratiesaldo in het verleden heeft dus een negatief effect op de nieuwe bevolkingsprognose voor de provincie Limburg.

3.2.5 Migratie naar regio

Het binnenlands en buitenlands migratiesaldo verschilt per gemeente en regio. Migratie is ook de meest onzekere factor van de prognose. Desondanks kan een goede inschatting worden gemaakt over de toekomstige ontwikkeling van het binnenlands en buitenlands migratiesaldo door gebruik te maken van de ontwikkeling van het binnenlands en buitenlands migratiesaldo over een langere periode in het verleden. Dan blijkt namelijk dat de saldi van de binnenlandse en buitenlandse migratie binnen een bepaalde marge rond een evenwichtsniveau liggen, en die dus kunnen worden gebruikt om de toekomstige migratiesaldi te schatten. In figuur 3.8 wordt de ontwikkeling van het binnenlands en buitenlands migratiesaldo in de afgelopen tien jaar weergegeven voor de centrumgemeenten en de overige gebiedsdelen in de Limburgse COROP-gebieden. Tevens wordt de verwachte ontwikkeling van het binnenlands en buitenlands migratiesaldo per gebied in de prognoseperiode 2015-2050 getoond.

Figuur 3.8 Gemiddelde jaarlijkse migratiesaldi in de periode 2005-2015 (links) en 2015-2050 (rechts)

Bron: CBS Statline, Etil

3.2.6 Bijstelling van de Limburgse bevolkings- en huishoudensprognose

In de nieuwe bevolkingsprognose daalt het aantal inwoners in Limburg iets minder snel. Door de toename van de internationale migratie worden er iets meer kinderen geboren. Tegelijkertijd zijn er iets minder sterfgevallen. De sterfteprognose van Nederland sluit namelijk aan bij de actuele ontwikkeling van de sterftekansen, en omdat deze zich in 2014 iets gunstiger ontwikkelden dan verwacht, komt de sterfteprognose iets lager uit dan in de vorige prognose. Daarnaast zijn de regionale verschillen in sterftekansen ten opzichte van Nederland in Limburg de afgelopen jaren gedaald. Door deze ontwikkelingen is het sterfteoverschot in Limburg in de periode 2015-2050 iets minder groot dan in de vorige prognose.

Op korte termijn is de bijstelling van de bevolkingsprognose groter door de toename van de internationale migratie. Dit leidt in de eerstkomende jaren tot een hoger buitenlands migratiesaldo. Wel is het binnenlands migratiesaldo van Limburg de afgelopen jaren negatiever geworden, waardoor ook de toekomstige ontwikkeling van het binnenlands migratiesaldo neerwaarts is aangepast. Er zou sprake kunnen zijn van minder mobiliteit op de arbeidsmarkt en woningmarkt die voor Limburg nadelig uitpakt, maar het zou ook kunnen betekenen dat recent geïmmigreerden na een kort verblijf in Limburg doorverhuizen naar de Randstad. De prognose van het totale migratiesaldo komt hierdoor voor de korte termijn iets positiever uit dan in de vorige prognose, maar voor de gehele prognoseperiode is de bijstelling licht negatief.

In Progneff 2015 wordt met huishoudenstrends uit de CBS prognose van 2013 gerekend. Door de bijstelling van de Limburgse bevolkingsprognose en een administratieve trendbreuk in de huishoudenscijfers per 1 januari 2014 komt de trendprognose van de particuliere huishoudens iets lager uit dan in Progneff 2014. Het omslagpunt van groei naar krimp is in de nieuwe prognose echter niet veranderd.

In bijlagen II en III worden de bijstellingen van de nieuwe bevolkings- en huishoudensprognose voor de provincie Limburg ten opzichte van de Progneff 2014-prognose weergegeven.

4 DE LIMBURGSE BEVOLKINGSONTWIKKELING

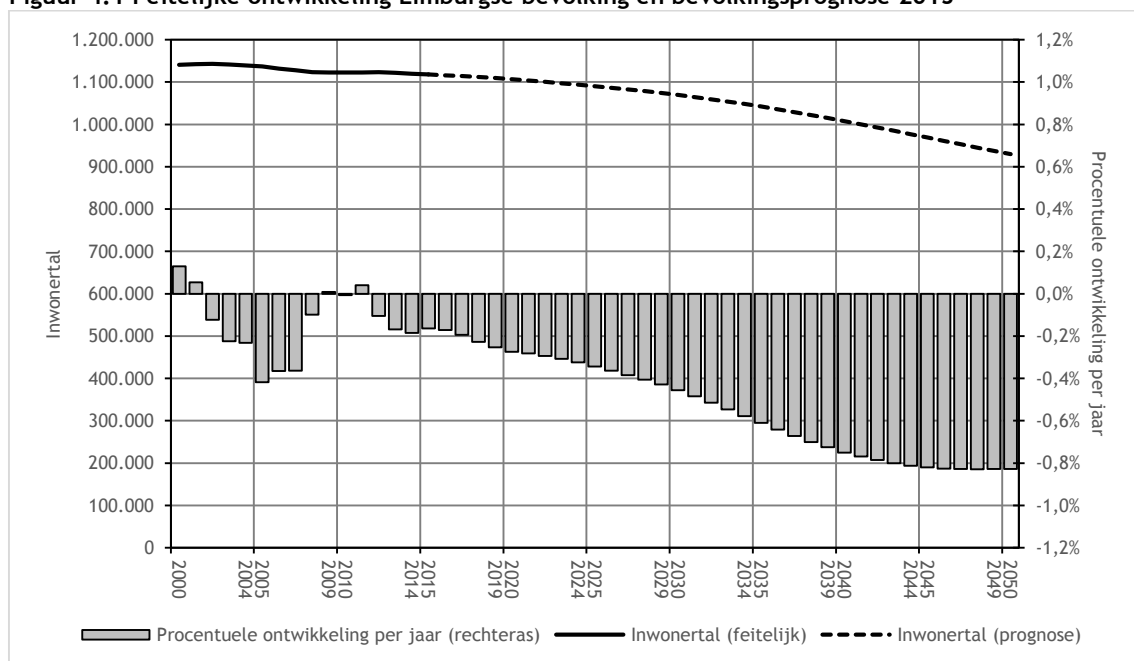
De samenstelling en omvang van de Limburgse bevolking verandert. Regionale en gemeentelijke verschillen ontstaan door verschillen in de bevolkingsopbouw en de toekomstige ontwikkeling van de bevolkingscomponenten (geboorte, sterfte, binnenlands migratiesaldo en buitenlands migratiesaldo). In dit hoofdstuk worden de toekomstige provinciale bevolkingsontwikkelingen besproken alsmede de ontwikkelingen per COROP-gebied.

4.1 Provinciale bevolkingsprognose

In Progneff 2015 daalt de bevolking in de provincie Limburg van 1.118.000 in 2015 naar 929.500 in 2050. Dit betekent een daling van 188.500 personen ofwel 17 procent ten opzichte van het huidige niveau. Wel ligt het aantal inwoners in 2050 iets hoger dan in Progneff 2014; de bevolkingsprognose is met ruim 5.500 personen naar boven bijgesteld.

Tot 2020 blijft de bevolkingsdaling nog beperkt tot ongeveer 0,2 procent per jaar, maar na 2020 versnelt de bevolkingsdaling, van 0,25 procent in 2020 naar 0,8 procent in 2045. Tussen 2045 en 2050 blijft de relatieve bevolkingsdaling stabiel op iets meer dan 0,8 procent per jaar. In figuur 4.1 wordt de absolute en relatieve bevolkingsontwikkeling van de provincie Limburg grafisch weergegeven.

Figuur 4.1 Feitelijke ontwikkeling Limburgse bevolking en bevolkingsprognose 2015

Bron: CBS Statline en Etil

In de afgelopen jaren is de bevolking in Limburg, tegen de verwachting in, nauwelijks afgenomen. De verklaring hiervoor is dat het aantal immigranten dat in Limburg is komen wonen in deze periode sterk is toegenomen. Hierdoor werd het structurele sterfteoverschot en het negatieve binnenlands migratiesaldo vrijwel volledig gecompenseerd door het buitenlands migratiesaldo.

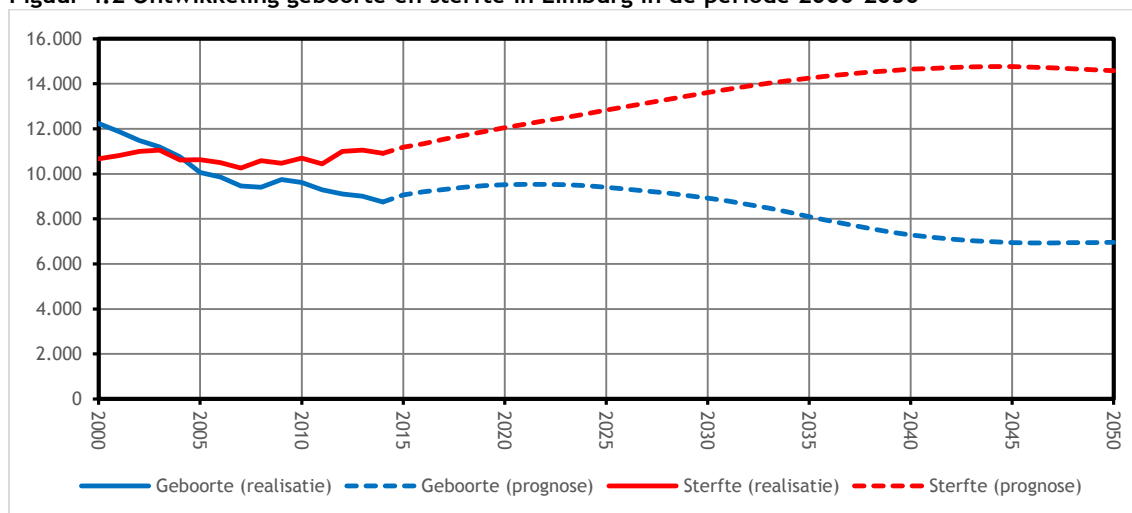
Ook in de toekomst blijft de immigratie volgens de actuele prognose hoog. Dit heeft onder meer te maken met het openstellen van de Nederlandse arbeidsmarkt voor burgers van nieuwe lidstaten, de internationalisering van het universitair onderwijs, en op korte termijn ook een groter aantal asielmigranten. Gezinsmigratie hangt onder meer af van de instroom van arbeids- en asielmigranten, dus ook het aantal gezinsmigranten dat naar Nederland komt is in de afgelopen jaren hoger komen te liggen. Daartegenover staat dat de meerderheid van de immigranten na verloop van tijd Nederland weer verlaat. In Limburg zal dat niet anders zijn dan in de rest van het land. In de prognose wordt daarom ook voor Limburg een toename van de emigratie verwacht waardoor het positieve buitenlands migratiesaldo afneemt en de negatieve bevolkingsontwikkeling niet langer meer kan compenseren.

De (toenemende) bevolkingsdaling zal steeds zichtbaarder worden in de Limburgse samenleving. Zo zal de bedrijvigheid afnemen als niet tijdig nieuwe afzetmarkten worden gevonden elders in Nederland of in het buitenland. De gevolgen van de bevolkingsdaling zijn reeds voelbaar in het onderwijs. Dalende leerlingenaantallen in het primair onderwijs hebben er de afgelopen jaren toe geleid dat diverse scholen onder de opheffingsnorm terecht zijn gekomen. Deze ontwikkeling hoeft niet heel schadelijk te zijn als de overcapaciteit van scholen wordt teruggedrongen. Door de juiste locaties te sluiten of af te stoten, kunnen vaste lasten en personeelskosten worden verminderd en kan de kwaliteit van het onderwijs worden behouden zonder dat de reistijden van de leerlingen noemenswaardig toenemen. Op termijn zal de bevolkingsdaling ook merkbaar zijn op de woningmarkt, op de arbeidsmarkt en voor de mobiliteit van personen. Er zijn nu al tekenen van structurele huishoudenskrimp op binnengemeentelijk niveau en een krimpend arbeidsaanbod.

4.1.1 Geboorte en sterfte

Sinds 2004 heeft Limburg te maken met een structureel sterfteoverschot. Het sterfteoverschot neemt in de prognoseperiode jaarlijks door de vergrijzing van de omvangrijke generaties die tussen 1945 en 1970 zijn geboren. In 2050 bedraagt het sterfteoverschot ongeveer 7.700 personen. De eerste jaren neemt het sterfteoverschot vooral toe door een groter aantal sterfgevallen en een stabiel aantal geboorten. Na 2025 versnelt de toename van het sterfteoverschot doordat ook het aantal geboorten terugloopt. Deze ontwikkeling hangt samen met de daling van het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijdsgroepen in Limburg. In figuur 4.2 is de ontwikkeling van de geboorte en sterfte in Limburg tussen 2000 en 2050 weergegeven.

Figuur 4.2 Ontwikkeling geboorte en sterfte in Limburg in de periode 2000-2050

Bron: CBS Statline en Etil

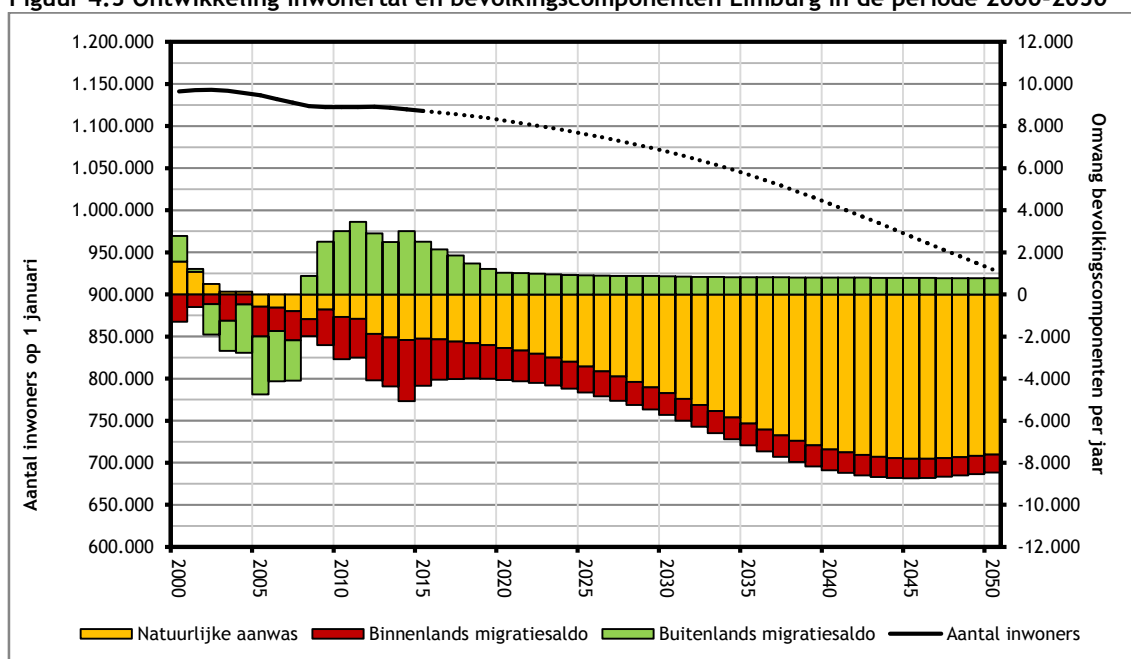

De belangrijkste reden voor het sterfteoverschot in Limburg is de sterke daling van het kindertal per vrouw begin jaren zeventig. In 1965 lag het gemiddeld kindertal per vrouw in Nederland nog boven de drie. Tien jaar later was dit vruchtbaarheidscijfer bijna gehalveerd. Om de huidige generaties mannen en vrouwen volledig te vervangen is een vervangingsniveau van 2,1 kind vereist⁶. In Limburg ligt het gemiddeld kindertal per vrouw al decennia tussen de 1,4 en 1,6. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat de bevolking in Limburg in de toekomst blijft dalen, ook als de grote naoorlogse geboortegeneraties zijn overleden.

4.1.2 Ontwikkeling van de bevolkingscomponenten

Figuur 4.3 toont de ontwikkeling van de bevolkingscomponenten in de periode 2000-2050. Hieruit blijkt dat het binnenlands migratiesaldo tussen 2000 en 2015 in elk jaar negatief was voor Limburg. Ook in de periode 1960-2000 vertrokken er vrijwel elk jaar meer mensen uit de provincie naar de rest van het land dan er uit andere provincies naar Limburg toekwamen. In Progneff 2015 wordt verondersteld dat het binnenlands migratiesaldo op termijn iets minder negatief wordt door ontgroening en vergrijzing. Aangezien jongeren een grotere verhuigeneigtheid kennen dan ouderen, zijn er in de toekomst minder verhuizingen en zal het binnenlands migratiesaldo kleiner zijn. Het buitenlands migratiesaldo blijft in de prognoseperiode positief, maar zal wel lager zijn dan in de afgelopen vijf jaar. Dit heeft te maken met de sterke toename van het aantal arbeids- en kennismigranten en buitenlandse studenten. Door retourmigratie zal het aantal emigranten de komende jaren toenemen waardoor het buitenlands migratiesaldo minder positief wordt.

Figuur 4.3 Ontwikkeling inwonertal en bevolkingscomponenten Limburg in de periode 2000-2050

Bron: CBS Statline en Etil

De totale bevolkingsontwikkeling wordt echter vooral bepaald door het sterfteoverschot, dat in de toekomst steeds groter wordt door de toename van het aantal sterfgevallen. De (relatieve) invloed van migratie op de bevolkingsontwikkeling wordt daarom in de toekomst steeds kleiner. Op dit moment bedraagt de bevolkingsdaling circa 2.000 personen per jaar. Over tien jaar is de jaarlijkse daling van het inwonertal bijna verdubbeld en tussen 2040 en 2050 bedraagt de krimp gemiddeld 7.800 personen per jaar.

⁶ Bij positieve migratie en dalende sterftetekansen kan dit vervangingsniveau nog iets lager liggen.

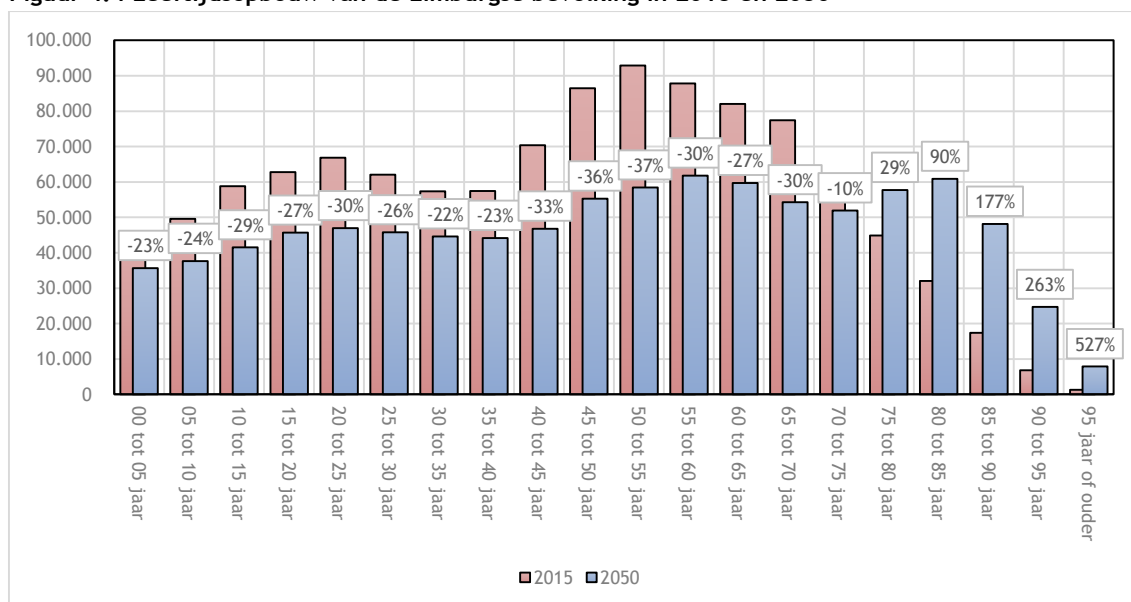

4.2 Veranderingen in de leeftijdssamenstelling

In de vorige paragraaf hebben we gezien dat de omvang van de Limburgse bevolking de komende decennia zal afnemen met enkele duizenden tot bijna 8.000 per jaar. De daling van het inwonertal gaat gepaard met grote veranderingen in de leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking, en die beleidsmatig grotere implicaties zullen hebben dan de daling van het totale inwonertal.

De verandering in de leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking wordt geïllustreerd in figuur 4.4. In deze figuur wordt de huidige leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking vergeleken met de verwachte leeftijdsopbouw in 2050. Hieruit blijkt dat de Limburgse bevolking tot 2050 sterkt ontgroent en vergrijsd. De vijfjaarsleeftijdsgroepen tot 75 jaar zullen in 2050 aanzienlijk kleiner zijn, terwijl de vijfjaarsleeftijdsgroepen vanaf 75 jaar dan sterk in omvang zijn toegenomen. Het aandeel vijftigplussers in de totale Limburgse bevolking bedraagt in 2050 zelfs meer dan 50 procent.

Figuur 4.4 Leeftijdsoopbouw van de Limburgse bevolking in 2015 en 2050

Bron: CBS Statline en Etil

De mate van ontgroening en vergrijzing van de Limburgse bevolking kan ook worden geïllustreerd aan de hand van de 'groene en grijze druk' (jong en oud als aandeel van de potentiële beroepsbevolking). Voor het berekenen van de groene en grijze druk zijn de volgende leeftijdsgroepen relevant: 0 tot 20 jaar (jongeren; in principe zonder werk), 20 tot 65 jaar (potentiële beroepsbevolking; in principe aan het werk) en 65 jaar en ouder (ouderen; in principe niet meer aan het werk).

In staat 4.1 is de ontwikkeling van de groene en grijze druk voor de provincie Limburg weergegeven. Hieruit blijkt dat de demografische druk (de som van de groene en grijze druk) stijgt van 68,6 procent in 2015 naar 106,8 procent in 2040. In de periode 2040-2050 daalt de totale druk weer iets tot 100,5 procent in 2050. De toename van de demografische druk in de prognoseperiode komt vooral voor rekening van de grijze druk. Deze stijgt van 35,8 procent in 2015 naar 65,9 procent in 2050. De groene druk verandert in de prognoseperiode nauwelijks en ligt gemiddeld rond de 35 procent. Dit betekent dat er in 2050 tegenover elke drie potentieel werkenden één jongere en twee ouderen staan. Of dat er tegenover elke potentieel werkende één inactieve staat.

Staat 4.1 Ontwikkeling groene en grijze druk in Limburg, 2015-2050.

	2015	2020	2030	2040	2050
0 tot 20 jaar	217.300	203.200	192.600	183.600	160.500
20 tot 65 jaar	663.300	635.800	553.500	487.400	463.500
65 jaar of ouder	237.400	267.600	323.400	336.800	305.500
<i>Totaal</i>	<i>1.118.000</i>	<i>1.106.600</i>	<i>1.069.500</i>	<i>1.007.800</i>	<i>929.500</i>
Groene druk	32,8%	32,0%	34,8%	37,7%	34,6%
Grijze druk	35,8%	42,1%	58,4%	69,1%	65,9%
<i>Totale druk</i>	<i>68,6%</i>	<i>74,0%</i>	<i>93,2%</i>	<i>106,8%</i>	<i>100,5%</i>

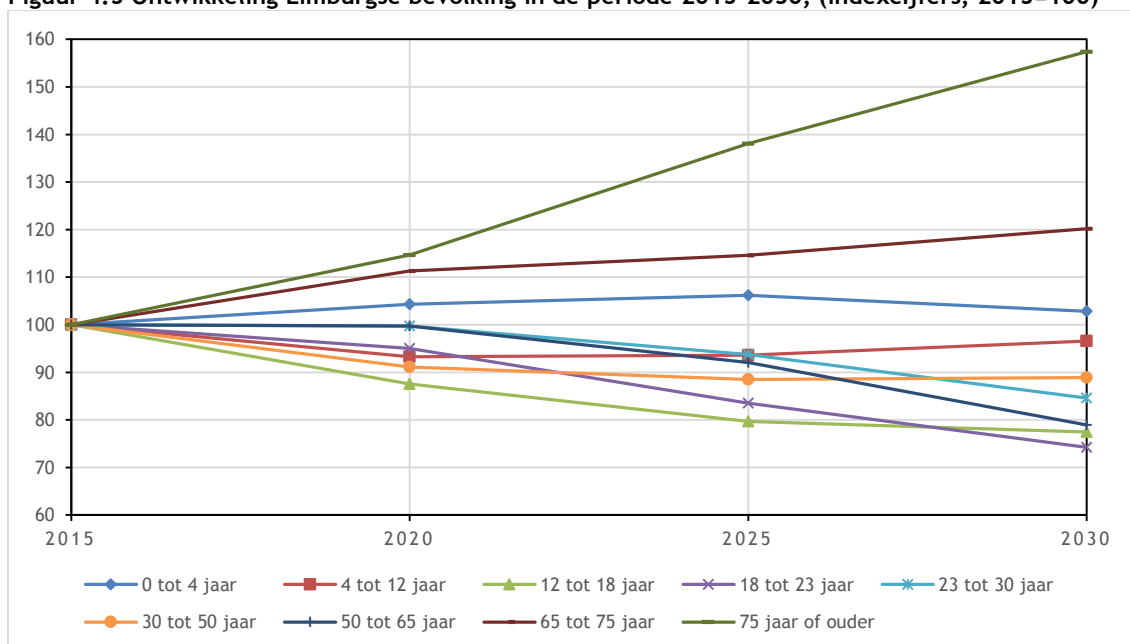
Bron: CBS Statline en Etil

De verandering van de leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking verloopt geleidelijk maar verschilt wel per leeftijdsgroep en periode. Voor beleidsmakers is het belangrijk om te weten welke bevolkingsontwikkelingen er zijn per leeftijdsgroep omdat elk maatschappelijk beleidsterrein een unieke doelgroep kent. Voor het in beeld brengen van de bevolkingsontwikkeling naar leeftijdsgroepen maken we de volgende uitsplitsing:

- 0 tot 4 jaar (relevante leeftijdsgroep voor de kinderopvang)
- 4 tot 12 jaar (leerlingen in het primair onderwijs)
- 12 tot 18 jaar (leerlingen in het voortgezet onderwijs en overige leerplichtigen)
- 18 tot 23 jaar (jongeren die mogelijk onder de RMC-wet vallen)
- 23 tot 30 jaar (starters op de woningmarkt)
- 30 tot 50 jaar (paren met en zonder kinderen)
- 50 tot 65 jaar (oudere werknemers)
- 65 tot 75 jaar (vitale gepensioneerden)
- 75 jaar of ouder (ouderen met een zorgvraag)

In figuur 4.5 is de ontwikkeling van de Limburgse bevolking in de komende vijftien jaar per leeftijdsklasse in indexcijfers weergegeven. Op deze wijze kan worden nagegaan welke leeftijdsklassen de komende jaren de grootste verschuiving mogelijk verwachten.

Figuur 4.5 Ontwikkeling Limburgse bevolking in de periode 2015-2030; (indexcijfers; 2015=100)

Bron: CBS Statline en Etil

De komende jaren worden er weer meer kinderen geboren in Limburg. De kinderen van de babyboomgeneratie krijgen nu zelf kinderen waardoor het aantal geboorten in Limburg licht toeneemt. Hierdoor zal ook de doelgroep voor de kinderopvang weer iets toenemen. Verder blijkt dat de daling van het aantal leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs de komende jaren doorgaat. Pas rond 2020 stabiliseert het aantal leerlingen in het primair onderwijs. Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs zal de hele periode 2015-2030 dalen.

Ook de groep tussen 18 en 50 jaar daalt de komende decennia in omvang. In 2030 zijn er circa 25 procent minder inwoners van 18 tot 23 jaar, 15 procent minder inwoners van 23 tot 30 jaar en 10 procent minder inwoners van 30 tot 50 jaar dan in 2015.

Bij de oudere leeftijdsgroepen daalt alleen het aantal 50- tot 65-jarigen in de komende vijftien jaar (met ongeveer 20 procent). Het aantal vitale gepensioneerden blijft tot begin 2030 toenemen. Rond 2030 is deze groep ongeveer 20% groter dan in 2015. De grootste stijging vindt plaats bij het aantal 75-plussers. Deze groep is in 2030 bijna 60 procent groter dan in 2015.

4.3 Bevolkingsontwikkelingen per COROP-gebied

Tussen de Limburgse COROP-gebieden bestaan er verschillen in bevolkingsontwikkeling. Ook tussen gemeenten bestaan er soms verschillen. De regionale verscheidenheid wordt primair verklaard door de leeftijdsopbouw van de bevolking. De leeftijdsopbouw bepaalt namelijk de natuurlijke aanwas, die de motor vormt voor de toekomstige bevolkingsontwikkeling. Migratie heeft een beperkte invloed, maar kan wel het verschil maken tussen groei of krimp als de natuurlijke aanwas rond de nul ligt. In staat 4.2 is de bevolkingsontwikkeling in de provincie Limburg tussen 2015 en 2050 weergegeven per periode van 10 jaar (de eerste periode bedraagt 5 jaar). De ontwikkelingen worden voor de drie Limburgse COROP-gebieden en de Limburgse centrumgemeenten weergegeven.

Staat 4.2 Ontwikkeling van de bevolking in de provincie Limburg, 2015-2050

	Inwonertal	Cumulatieve ontwikkeling per tijdvak					Inwonertal	
	1-1-2015	2015-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	1-1-2050		
Provincie Limburg	1.118.000	-11.300	-37.200	-61.700	-78.300	929.500	(-17%)	
- Noord-Limburg	280.600	600	-3.600	-9.900	-15.500	252.200	(-10%)	
- Midden-Limburg	235.400	-100	-4.100	-10.400	-14.600	206.200	(-12%)	
- Zuid-Limburg	602.000	-11.800	-29.500	-41.400	-48.200	471.100	(-22%)	
Noord-Limburg	280.600	600	-3.600	-9.900	-15.500	252.200	(-10%)	
- Venlo	100.500	400	-1.600	-3.500	-4.600	91.200	(-9%)	
- Venray	43.200	400	100	-900	-2.000	40.800	(-6%)	
- Overig Noord-Limburg	136.900	-200	-2.100	-5.500	-8.900	120.200	(-12%)	
Midden-Limburg	235.400	-100	-4.100	-10.400	-14.600	206.200	(-12%)	
- Roermond	57.000	1.800	2.500	400	-800	60.900	(7%)	
- Weert	48.900	100	-600	-1.700	-2.300	44.400	(-9%)	
- Overig Midden-Limburg	129.500	-2.000	-6.000	-9.100	-11.500	100.900	(-22%)	
Zuid-Limburg	602.000	-11.800	-29.500	-41.400	-48.200	471.100	(-22%)	
- Sittard-Geleen	93.700	-1.800	-4.700	-6.700	-8.300	72.200	(-23%)	
- Heerlen	87.500	-2.500	-5.300	-6.700	-7.500	65.500	(-25%)	
- Maastricht	122.400	500	-1.000	-3.100	-4.200	114.600	(-6%)	
- Overig Zuid-Limburg	298.400	-8.000	-18.500	-24.900	-28.200	218.800	(-27%)	

Bron: CBS Statline en Etil

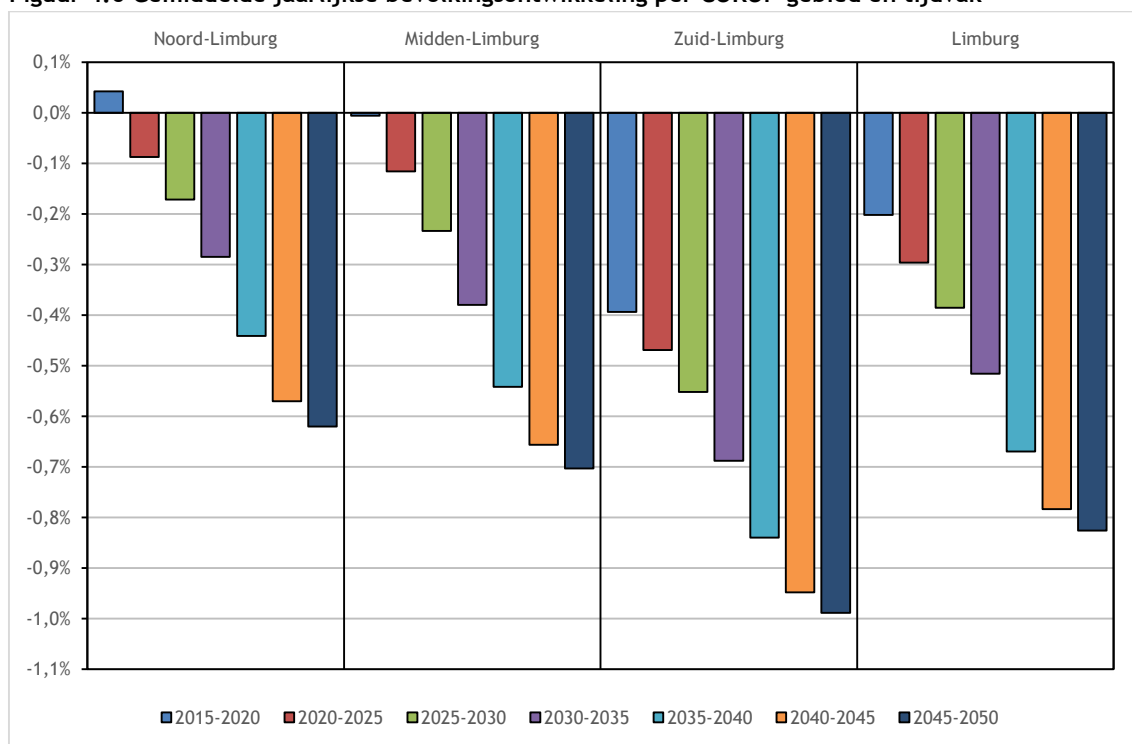

Uit staat 4.2 blijkt dat de bevolkingsdaling in de krimpregio Zuid-Limburg tweemaal zo groot is als in de anticiperregio's Noord- en Midden-Limburg. In de periode 2015-2050 daalt het aantal inwoners in Zuid-Limburg namelijk met ongeveer 131.000 (-22%), terwijl de bevolkingsdaling in Noord- en Midden-Limburg 28.000 (-10%) respectievelijk 29.000 (-12%) inwoners bedraagt.

Als de bevolkingsontwikkeling in de Limburgse centrumgemeenten (Venlo, Venray, Roermond, Weert, Sittard-Geleen, Heerlen en Maastricht) wordt vergeleken met de bevolkingsontwikkeling in de overige Limburgse gemeenten valt op dat de bevolkingsdaling in de centrumgemeenten minder snel verloopt. De relatieve bevolkingsdaling is namelijk in deze centrumgemeenten lager. Dit heeft onder meer te maken met migratie. Het zijn namelijk vooral de jongeren die van het platteland naar de stad verhuizen. Hierdoor verloopt de vergrijzing in landelijke gemeenten veelal sneller dan in de (stedelijke) centrumgemeenten. Dit geldt overigens niet voor Sittard-Geleen en Heerlen. De bevolkingsdaling in deze centrumgemeenten verloopt namelijk sneller dan de bevolkingsdaling in heel Zuid-Limburg.

De bevolkingsdaling in Limburg zal de komende jaren verder toenemen. Deze ontwikkeling wordt geïllustreerd in figuur 4.6 waarin de gemiddelde jaarlijkse bevolkingsontwikkeling per tijdvak van vijf jaar voor de periode 2015-2050 is weergegeven. Hieruit wordt zichtbaar dat de bevolkingsdaling elk tijdvak toeneemt en dat dit geldt voor alle Limburgse COROP-gebieden, en dus ook heel Limburg.

Figuur 4.6 Gemiddelde jaarlijkse bevolkingsontwikkeling per COROP-gebied en tijdvak

Bron: CBS Statline en Etil

5 DE LIMBURGSE HUISHOUDENSONTWIKKELING

De ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens wordt bepaald door sterfte, verhuizingen, internationale migratie en het proces van huishoudensverdunding. Het huishoudensverduunningsproces zorgt ervoor dat het gemiddeld aantal personen in een huishouden elk jaar kleiner wordt. Verklaringen hiervoor zijn onder meer uitstel van relaties en gezinsvorming, minder kinderen per gezin, meer alleenstaanden door echtscheidingen en meer alleenstaande ouderen door de vergrijzing. Hierdoor neemt het aantal particuliere huishoudens en de woningbehoefte in Nederland nog steeds toe, ook in krimpregio's.

5.1 Provinciale huishoudensprognose

Statistieken over het aantal particuliere huishoudens komen in Nederland met een vertraging van een jaar beschikbaar. Het meest recente realisatiecijfer betreft de huishoudenssituatie op 1 januari 2014. Door betere waarneming van de institutionele huishoudens is er tussen 1 januari 2013 en 1 januari 2014 sprake van een substantiële trendbreuk in de ontwikkeling van het aantal particuliere en institutionele huishoudens op regionaal en nationaal niveau (zie paragraaf 3.1). De verbeterde waarneming heeft ertoe geleid dat het aantal eenpersoonshuishoudens en het totaal aantal particuliere huishoudens in Limburg met ruim 2.000 naar beneden is bijgesteld, terwijl tegelijkertijd het aantal institutionele huishoudens met eenzelfde aantal naar boven is bijgesteld. De demografische huishoudensontwikkelingen in 2013 zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

In Progneff 2015 wordt aangesloten bij de meest recente situatie, dus het aantal particuliere huishoudens en de samenstelling ervan op 1 januari 2014. Hierdoor ligt de nieuwe prognose van het aantal particuliere huishoudens in Limburg in de prognoseperiode 2014-2050 elk jaar onder het aantal particuliere huishoudens van de Progneff 2014-prognose. De trend van de huishoudensontwikkeling is echter niet veranderd. Het is dan ook belangrijk om bij berekeningen met huishoudenscijfers uit meerdere prognoses uit te gaan van de *verandering* van het aantal particuliere huishoudens, en niet de *niveaus* uit deze prognoses.

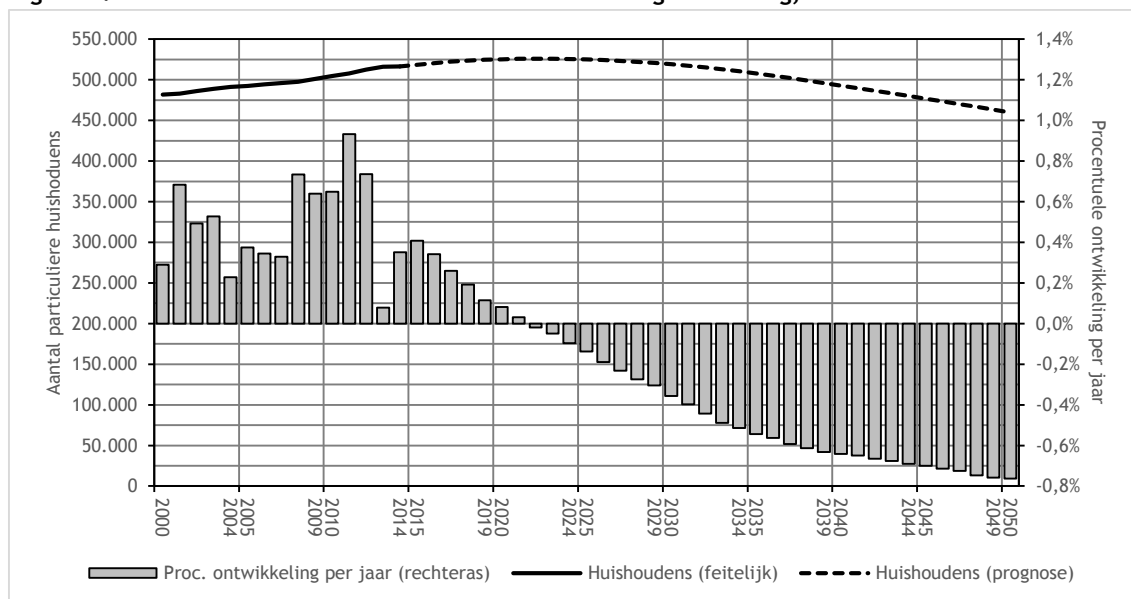
In de nieuwe Etil-prognose neemt het aantal particuliere huishoudens in de provincie Limburg af van 516.600 in 2014 tot 459.700 in 2050, een daling van ongeveer 57.000 huishoudens (zie figuur 5.1). Tot begin jaren twintig groeit het aantal particuliere huishoudens echter nog. Rond 2022 komt de groei van het aantal particuliere huishoudens in Limburg tot stilstand, waarna het aantal particuliere huishoudens geleidelijk gaat dalen. Tot 2022 neemt het aantal particuliere huishoudens nog wel toe met ruim negenduizend.

De huishoudensdaling na 2022 verloopt geleidelijk, maar zal wel elk jaar groter worden. Rond 2035 bedraagt de huishoudensdaling 0,5 procent per jaar en loopt daarna verder op tot 0,75 procent in 2050. Dit komt overeen met een jaarlijkse krimp van ruim 2.500 huishoudens rond 2035 en circa 3.500 huishoudens aan het eind van de prognoseperiode.

De (toenemende) huishoudensdaling in Limburg zal van grote invloed zijn op de woningmarkt. Zonder tijdige transformatie van de woningvoorraad zal de structurele leegstand toenemen en de woningprijzen aan erosie onderhevig zijn. Ook de bedrijvigheid in de provincie Limburg kan teruglopen. Immers, het verdienvermogen van de provincie Limburg neemt af wanneer het aantal huishoudens en navolgend de bestedingen teruglopen. Hier ligt dus een belangrijke opgave voor beleidsmakers en bestuurders om een nieuw, duurzaam evenwicht te vinden.

Figuur 5.1 Absolute en relatieve huishoudensontwikkeling in Limburg, 2000-2050

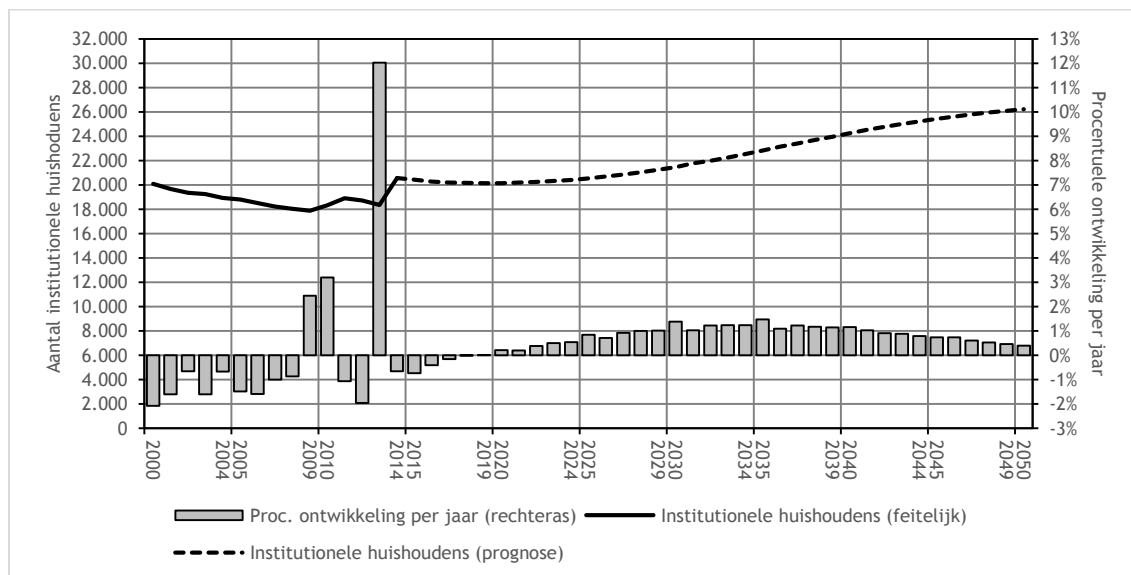

Bron: CBS Statline en Etil

5.2 Ontwikkeling van de institutionele huishoudens

Van de totale Limburgse bevolking zit momenteel 1,8 procent in een institutioneel huishouden⁷. Figuur 5.2 geeft de ontwikkeling weer van het aantal institutionele huishoudens tussen 2000 en 2050 volgens de nieuwe Etil-prognose. Opvallend is de groei van het aantal institutionele huishoudens in 2009, 2010 en 2013. Deze wordt verklaard door een methodiekwijziging en zoals gezegd een betere waarneming van het aantal institutionele huishoudens door het CBS.

Figuur 5.2 Absolute en relatieve ontwikkeling van het aantal institutionele huishoudens in Limburg, 2000-2050

Bron: CBS Statline en Etil

⁷ Een huishouden waarin een persoon alleen of met meerdere personen een woonruimte bewoont en daar bedrijfsmatig wordt voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. Het gaat hierbij om plaatsen in verpleeg-, verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen.

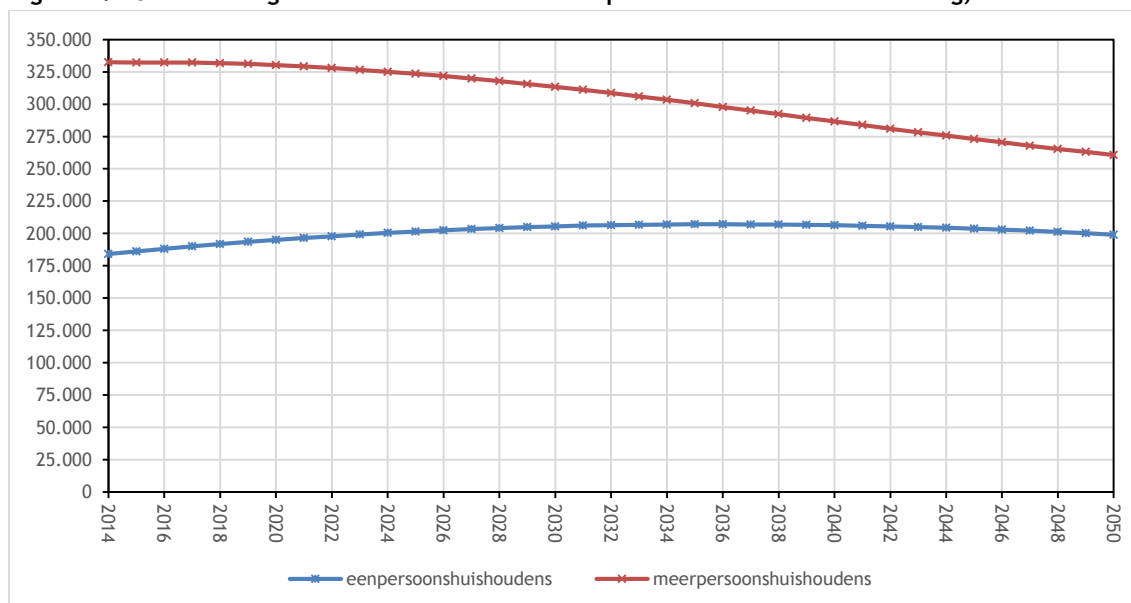

Figuur 5.2 laat zien dat in de komende vijf jaar het aantal institutionele huishoudens in Limburg redelijk stabiel blijft op ongeveer 20.000. Na 2020 stijgt het aantal institutionele huishoudens tot ruim 26.000 in 2050. De stabilisatie van het aantal institutionele huishoudens in de komende jaren wordt veroorzaakt door het extramuraliseringsproces, het extramuraliseren van de lagere zorgzwaartepakketten door de overheid en de stijgende levensverwachting waardoor men steeds later in een instelling terechtkomt. Deze factoren compenseren het opstuwende effect van de vergrijzing van de babyboomgeneratie. Na 2020 wordt het vergrijzingseffect groter waardoor de institutionele bevolking jaar op jaar toeneemt. Tegelijkertijd met de toename van het aantal institutionele huishoudens, zal ook de zwaarte van de intramurale zorg toenemen als gevolg van de extramuralisering van de lagere zorgzwaartepakketten.

5.3 Ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens naar grootte en type

De Limburgse huishoudensprognose voorziet tot ongeveer 2040 een toename van het aantal eenpersoonshuishoudens. Dat het aantal particuliere huishoudens begin jaren twintig toch gaat afnemen komt door de daling van het aantal meerpersoonshuishoudens. In figuur 5.3 is deze ontwikkeling grafisch weergegeven.

Figuur 5.3 Ontwikkeling van het aantal een- en meerpersoonshuishoudens in Limburg, 2014-2050

Bron: CBS Statline en Etil

Het aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe van 184.100 in 2014 naar 206.300 in 2040, een toename van bijna 12 procent. Na 2040 daalt het aantal eenpersoonshuishoudens licht en komt in 2050, het eindjaar van de huidige prognose, uit op 199.000. In dezelfde periode daalt het meerspersionshuishoudens in elk jaar van 332.500 in 2014 naar 260.600 in 2050, oftewel een daling van 21 procent.

Ook de huishoudenssamenstelling naar type verandert in de prognoseperiode. In staat 5.1 is de huishoudensontwikkeling naar type in de provincie Limburg tussen 2014 en 2050 weergegeven per periode van 10 jaar (de eerste periode bedraagt 6 jaar). Hieruit blijkt dat alle huishoudentypen in de prognoseperiode zullen afnemen met uitzondering van de eenpersoonshuishoudens en de overige huishoudens. De daling is het sterkst voor de paren met kind(eren), maar ook het aantal paren zonder kinderen en eenoudergezinnen zijn in 2050 aanzienlijk kleiner dan nu.

Staat 5.1 Ontwikkeling van het aantal huishoudens naar type in de provincie Limburg, 2014-2050

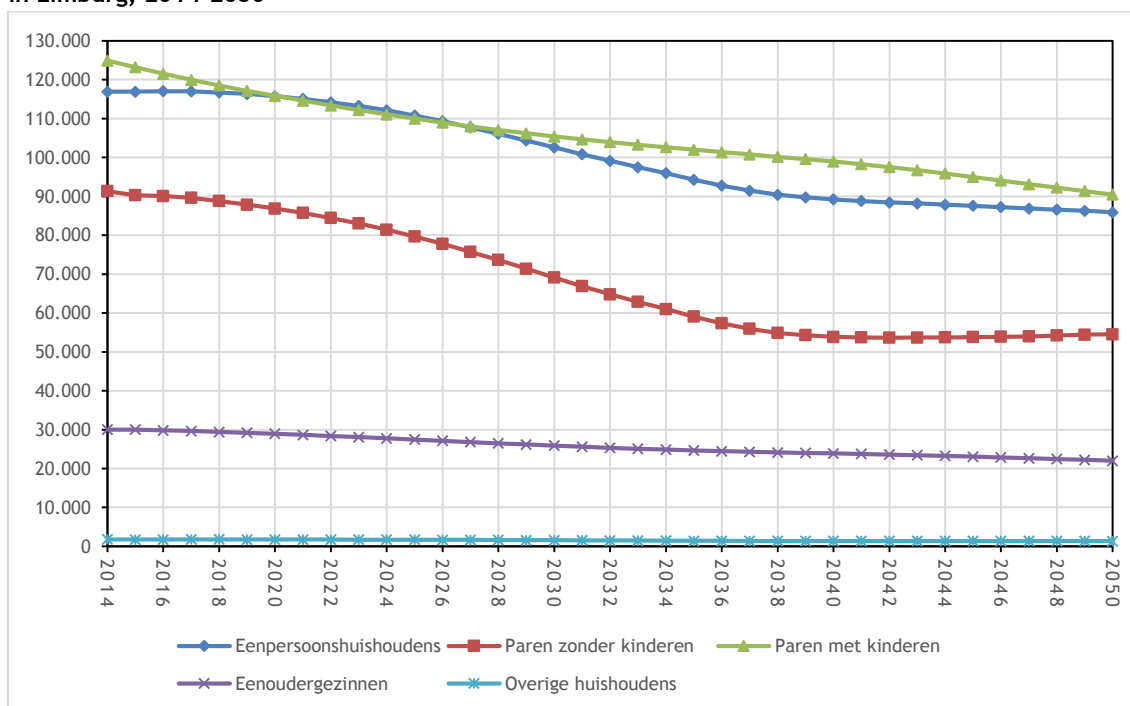
	Huishoudens		Cumulatieve ontwikkeling per tijdvak			Huishoudens	
	1-1-2014	2014-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	1-1-2050	
Eenpersoonshuishoudens	184.100	10.900	10.500	800	-7.300	199.000	(8%)
Paren zonder kinderen	165.300	7.200	-5.200	-18.000	-14.200	135.100	(-18%)
Paren met kind(eren)	130.400	-8.400	-9.000	-6.900	-9.400	96.700	(-26%)
Eenoudergezinnen	34.400	-1.100	-2.500	-1.900	-2.400	26.500	(-23%)
Overige huishoudens	2.400	100	0	-100	0	2.400	(0%)
Totaal	516.600	8.700	-6.200	-26.100	-33.300	459.700	(-11%)

Bron: CBS Statline en Etil

De veranderingen in de huishoudenssamenstelling in de periode 2014-2050 is vooral het gevolg van de veranderende leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking. Door de ontgroening en vergrijzing zijn er minder huishoudens met een referentiepersoon⁸ jonger dan 65 jaar en meer huishoudens met een referentiepersoon van 65 jaar of ouder.

In figuur 5.4 is de ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens naar type met een referentiepersoon tot 65 jaar weergegeven. Bij alle huishoudenstypen is er sprake van een sterke afname van het aantal huishoudens in de komende decennia. De afname tussen 2014 en 2050 varieert van 23 procent (overige huishoudens) tot 40 procent (paren zonder kinderen). De absolute daling is hierbij het grootst voor de paren zonder kinderen (-37.000), gevolgd door de paren met kinderen (-31.000) en de eenpersoonshuishoudens (-31.000).

Figuur 5.4 Ontwikkeling van het aantal huishoudens met een referentiepersoon tot 65 jaar naar type in Limburg, 2014-2050

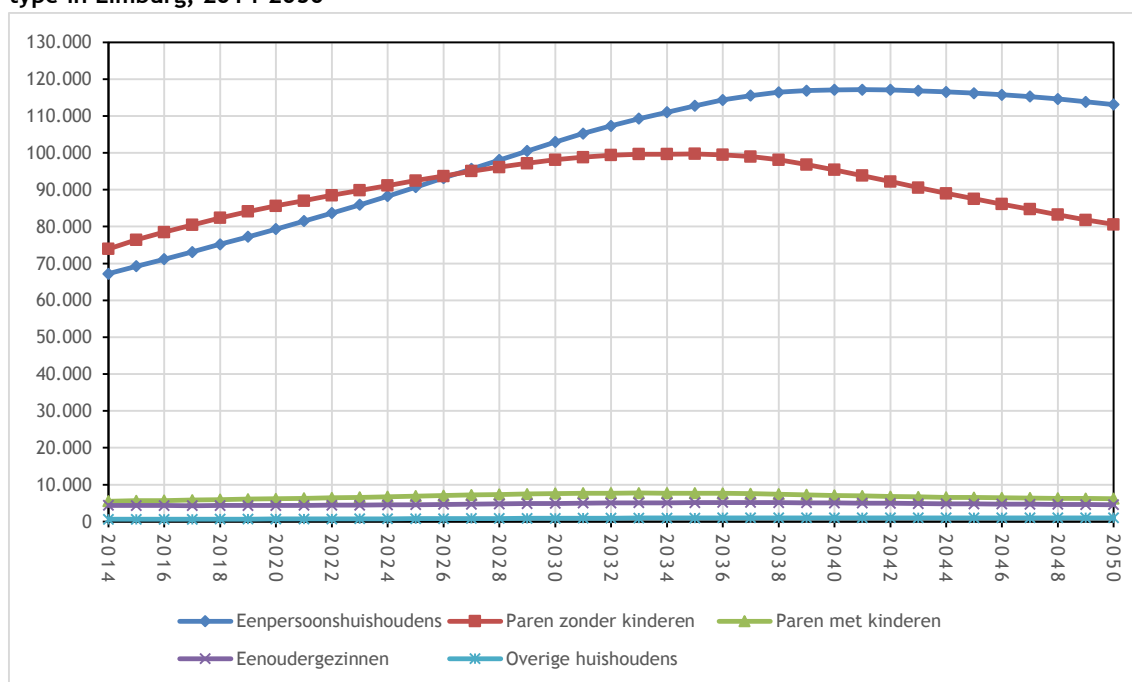
Bron: CBS Statline en Etil

⁸ De leeftijd van het huishouden wordt bepaald aan de hand van de leeftijd van de CBS-referentiepersoon:
 - als er een paar is binnen het huishouden: de man;
 - als het paar van gelijk geslacht is: de oudste van het paar;
 - in een eenouderhuishouden: de ouder;
 - in een overig huishouden: de oudste meerderjarige man of - als deze ontbreekt - de oudste meerderjarige vrouw”.

In figuur 5.5 is de ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens naar type met een referentiepersoon van 65 jaar of ouder weergegeven. Hieruit blijkt dat het aantal eenpersoonshuishoudens sterk toeneemt, namelijk van 67.000 in 2014 naar 117.000 in 2040. Na 2040 daalt het aantal eenpersoonshuishoudens licht tot 113.000 in 2050. De toename van het aantal eenpersoonshuishoudens bij de vijftenzestigplussers komt vooral door verweduwing. Daarnaast neemt het aantal paren zonder kinderen de komende decennia toe. Het betreft vooral paren van wie de kinderen reeds uit huis zijn en die toetreden tot de vijftenzestigplushuishoudens. In 2014 bestaat deze categorie uit 74.000 huishoudens; in 2035 is deze categorie toegenomen tot ongeveer 100.000 huishoudens. Rond 2035 daalt het aantal paren zonder kinderen weer en zal naar verwachting in 2050 nog iets hoger liggen dan het huidige niveau. De overige huishoudenstypen komen bij de vijftenzestigplussers nauwelijks voor.

Figuur 5.5 Ontwikkeling van het aantal huishoudens met een referentiepersoon vanaf 65 jaar naar type in Limburg, 2014-2050

Bron: CBS Statline en Etil

5.4 Huishoudensontwikkelingen per COROP-gebied

In de provincie Limburg bestaan er substantiële verschillen in de huishoudensontwikkeling. In staat 5.2 is de huishoudensontwikkeling in de provincie Limburg tussen 2014 en 2050 weergegeven per periode van 10 jaar (de eerste periode bedraagt 6 jaar). De ontwikkelingen worden voor de drie Limburgse COROP-gebieden en de Limburgse centrumgemeenten weergegeven.

Uit staat 5.2 blijkt dat het aantal particuliere huishoudens in het zuidelijke deel van de provincie Limburg eerder zal plaatsvinden en sterker zal afnemen dan in het noordelijke deel van de provincie. Verder zijn er grote verschillen tussen de huishoudensontwikkelingen in de meer stedelijke centrumgemeenten en de overige gemeenten in elk COROP-gebied. Deze regionale verschillen komen vooral tot stand door de verschillende bevolkingsontwikkelingen. Het is dus voor de beleidsmaker relevant om van deze regionale verschillen op de hoogte te zijn, bij het opstellen en aanpassen van de plancapaciteiten over de grenzen van de eigen gemeente en regio heen te kijken en met alle betrokken partijen samen te werken.

Staat 5.2 Ontwikkeling van de particuliere huishoudens in de provincie Limburg, 2014-2050

	Huishoudens	Cumulatieve ontwikkeling per tijdvak				Huishoudens	
	1-1-2014	2014-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	1-1-2050	
Provincie Limburg	516.600	8.700	-6.200	-26.100	-33.300	459.700	(-11%)
- Noord-Limburg	120.000	4.500	2.700	-2.900	-5.200	119.100	(-1%)
- Midden-Limburg	103.800	3.500	1.700	-3.400	-5.600	100.000	(-4%)
- Zuid-Limburg	292.800	700	-10.600	-19.800	-22.500	240.600	(-18%)
Noord-Limburg	120.000	4.500	2.700	-2.900	-5.200	119.100	(-1%)
- Venlo	45.800	1.300	300	-1.100	-1.700	44.600	(-3%)
- Venray	18.000	900	800	-200	-600	18.900	(5%)
- Overig Noord-Limburg	56.200	2.300	1.600	-1.600	-2.900	55.600	(-1%)
Midden-Limburg	103.800	3.500	1.700	-3.400	-5.600	100.000	(-4%)
- Roermond	26.700	1.500	1.700	500	-100	30.300	(13%)
- Weert	21.500	800	300	-600	-800	21.200	(-1%)
- Overig Midden-Limburg	55.600	1.200	-300	-3.300	-4.700	48.500	(-13%)
Zuid-Limburg	292.800	700	-10.600	-19.800	-22.500	240.600	(-18%)
- Sittard-Geleen	44.300	400	-1.200	-2.900	-3.700	36.900	(-17%)
- Heerlen	44.700	-800	-2.000	-3.000	-3.800	35.100	(-21%)
- Maastricht	67.300	1.100	-2.400	-3.200	-2.400	60.400	(-10%)
- Overig Zuid-Limburg	136.500	0	-5.000	-10.700	-12.600	108.200	(-21%)

Bron: CBS Statline en Etil

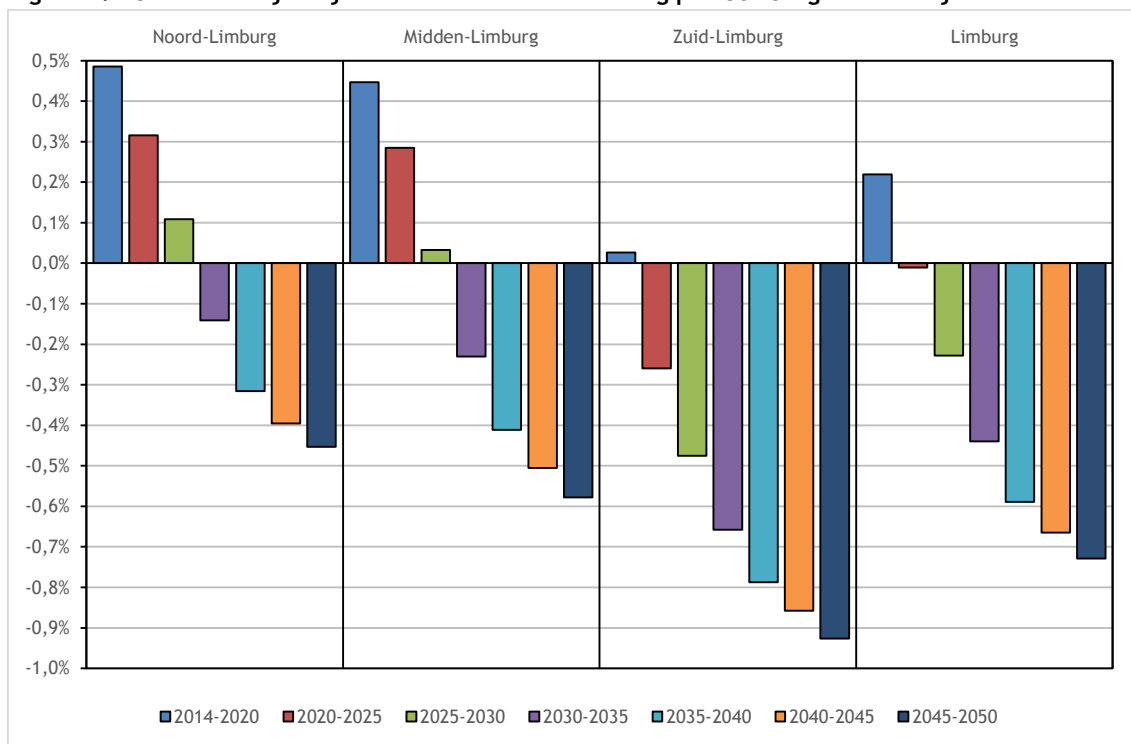
Tot 2020 neemt het aantal huishoudens nog toe in alle COROP-gebieden in Limburg. In de centrumgemeente Heerlen zal in deze periode wel sprake zijn van een huishoudensdaling, maar dat wordt gecompenseerd door een groei van het aantal huishoudens in de centrumgemeenten Maastricht en Sittard-Geleen. De totale bijdrage van de overige gemeenten in Zuid-Limburg is per saldo nul. Dit betekent overigens niet dat er in andere Zuid-Limburgse gemeenten geen sprake is van een huishoudensdaling zijn, maar dat dit wordt gecompenseerd door gemeenten waar nog wel groei is. Het zijn namelijk vooral de gemeenten in Parkstad Limburg waar de komende jaren al sprake is van een daling van het aantal huishoudens, terwijl in veel gemeenten in Maastricht - Heuvelland het aantal huishoudens tot 2020 wel toeneemt.

In de periode 2020-2030 vindt er omslagpunt plaats in de huishoudensontwikkeling in Limburg. Waar er voorheen altijd sprake was van een toename van het aantal particuliere huishoudens, zelfs tot op het niveau van de afzonderlijke gemeenten, is dat niet meer het geval na 2020. In de Zuid-Limburgse gemeenten zal het aantal huishoudens structureel gaan afnemen. Ook in de niet-stedelijke gemeenten in Midden-Limburg zal het aantal huishoudens in deze periode structureel gaan afnemen. De huishoudensdaling in het zuidelijke deel van de provincie is dan dusdanig groot dat ook op het niveau van Limburg er al sprake zal zijn van een afname van het aantal particuliere huishoudens.

Na 2030 daalt ook het aantal huishoudens in Noord- en Midden-Limburg. Dit is een geleidelijk proces, waar beleidsmakers dus op kunnen anticiperen. De relatieve en absolute daling van het aantal huishoudens neemt tussen 2030 en 2050 wel jaarlijks toe. Dit betekent dat er elk jaar meer gesloopt of getransformeerd moet worden om de structurele leegstand niet op te laten lopen. In figuur 5.6 is de gemiddelde jaarlijkse huishoudensontwikkeling per COROP-gebied en voor heel Limburg per tijdvak van vijf jaar voor de periode 2014-2050 weergegeven. Hieruit wordt zichtbaar dat de huishoudensdaling elk tijdvak toeneemt en dat dit geldt voor alle Limburgse COROP-gebieden, en dus ook heel Limburg.

Figuur 5.6 Gemiddelde jaarlijkse huishoudensontwikkeling per COROP-gebied en tijdvak

Bron: CBS Statline en Etil

6 REGIONALE WONINGBEHOEFTE

Voor het bepalen van de woningbehoefte in de toekomst speelt de actuele woningvoorraad een belangrijke rol. Binnen Progneff wordt de actuele woningvoorraad in beeld gebracht met behulp van de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) en de Basisregistratie Waardering Onroerende Zaken (WOZ). De WOZ-registratie dient vooral om ‘foutieve’ registraties in de BAG te corrigeren en onbekende objecten te classificeren.

6.1 Relatie particuliere huishoudens en woningvoorraad

Er is een directe relatie tussen het aantal particuliere huishoudens en de actuele woningvoorraad. Het aantal particuliere huishoudens moet bij benadering gelijk zijn aan de bewoonde woningvoorraad. De actuele woningvoorraad, de bewoonde en leegstaande woningen, ligt hoger als gevolg van frictieleegestand, structurele leegstand en tweede woningen. In de praktijk wijkt het aantal particuliere huishoudens soms af van de bewoonde woningvoorraad. Deze verschillen worden veroorzaakt doordat:

- (studenten)kamerwoningen niet tot de reguliere woningvoorraad behoren, maar studenten en andere kamerbewoners wel een huishouden vormen;
- personen op het adres van de recreatiewoning staan geregistreerd, terwijl recreatiewoningen niet tot de reguliere woningvoorraad behoren; en
- er administratieve fouten zitten in de registratiebestanden (niet alle wijzigingen worden bijvoorbeeld tijdig aan gemeenten doorgegeven en vastgoedobjecten zijn niet altijd juist getypeerd).

De ontwikkeling van het aantal particuliere huishoudens geeft een goede indicatie van de toekomstige woningbehoefte. De huishoudensprognose ligt daarom ten grondslag aan de woningbehoefteprognose. De omvang van de toekomstige woningbehoefte wordt bepaald door de huishoudensontwikkeling te projecteren op de actuele woningvoorraad, dus inclusief de leegstaande woningvoorraad. Op deze wijze wordt rekening gehouden met de frictieleegestand die nodig is om verhuizingen ook in de toekomst mogelijk te maken en het feit dat kamerwoningen niet worden meegeteld in de woningvoorraad. Voor een universiteitsstad als Maastricht wijkt het aantal particuliere huishoudens namelijk substantieel af van de bewoonde woningvoorraad (het aantal particuliere huishoudens ligt bijna 11.000 hoger dan de totale woningvoorraad). Daarnaast wordt verondersteld dat er op regionaal niveau geen sprake is van structurele leegstand. Indien dit wel het geval is, komt de berekende woningbehoefte hoger uit dan de feitelijke woningbehoefte. Het is daarom bij het opstellen en aanpassen van de plancapaciteiten belangrijk om uit te gaan van de ontwikkeling en niet het niveau van de woningbehoefte.

6.2 Woningbehoefte per COROP-gebied

In staat 6.1 is de ontwikkeling van de woningbehoefte in de provincie Limburg tussen 2015 en 2050 weergegeven per periode van tien jaar (de eerste periode bedraagt vijf jaar). Er wordt onderscheid gemaakt naar COROP-gebieden en (niet-)centrumgemeenten. De ontwikkeling van de woningbehoefte volgt de huishoudensontwikkeling in grote lijnen, maar in de gebieden met relatief veel (studenten)kamerwoningen en recreatiewoningen kunnen de ontwikkelingen iets van elkaar afwijken.

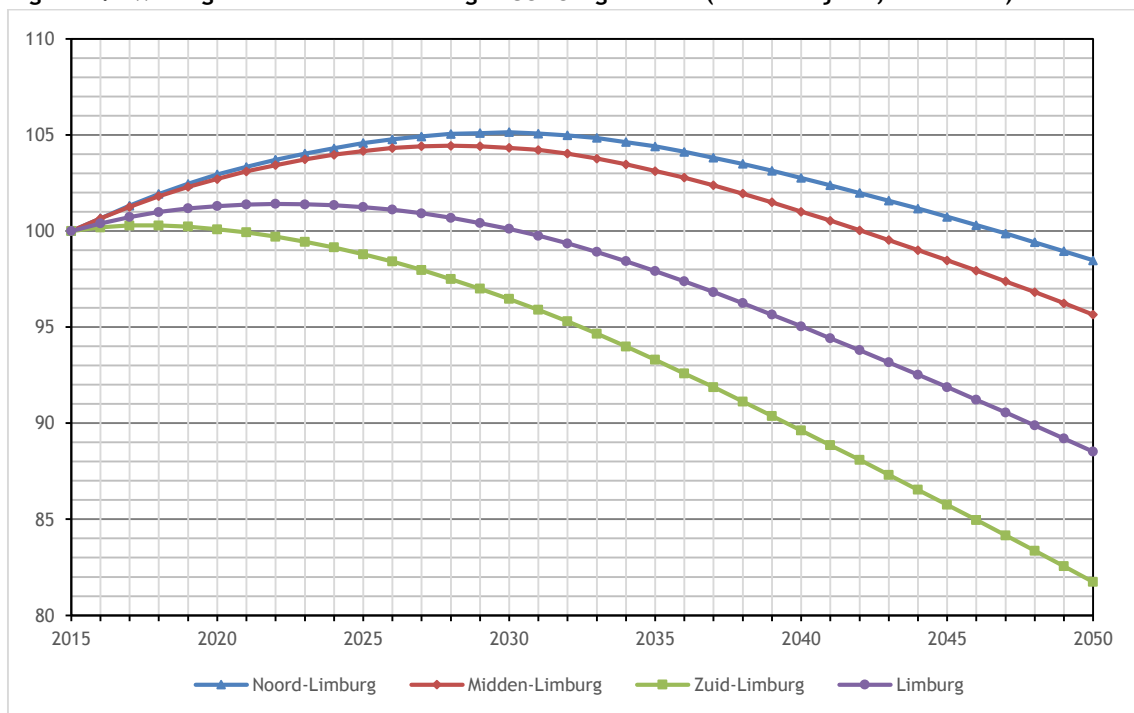
Staat 6.1 Ontwikkeling van de woningbehoefte in de provincie Limburg, 2015-2050

	Woningbehoefte					Cumulatieve ontwikkeling per tijdvak		Woningbehoefte	
	1-1-2015	2015-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	1-1-2050		1-1-2050	
Provincie Limburg	514.700	6.700	-6.100	-26.100	-33.600	455.600		455.600	(-11%)
- Noord-Limburg	121.000	3.600	2.700	-2.900	-5.200	119.200		119.200	(-1%)
- Midden-Limburg	105.200	2.800	1.700	-3.500	-5.600	100.600		100.600	(-4%)
- Zuid-Limburg	288.500	300	-10.500	-19.700	-22.800	235.800		235.800	(-18%)
Noord-Limburg	121.000	3.600	2.700	-2.900	-5.200	119.200		119.200	(-1%)
- Venlo	46.000	1.000	300	-1.100	-1.700	44.500		44.500	(-3%)
- Venray	18.200	800	800	-200	-600	19.000		19.000	(4%)
- Overig Noord-Limburg	56.800	1.800	1.600	-1.600	-2.900	55.700		55.700	(-2%)
Midden-Limburg	105.200	2.800	1.700	-3.500	-5.600	100.600		100.600	(-4%)
- Roermond	26.900	1.300	1.700	500	-100	30.300		30.300	(13%)
- Weert	22.000	600	300	-600	-800	21.500		21.500	(-2%)
- Overig Midden-Limburg	56.300	900	-300	-3.400	-4.700	48.800		48.800	(-13%)
Zuid-Limburg	288.500	300	-10.500	-19.700	-22.800	235.800		235.800	(-18%)
- Sittard-Geleen	45.500	200	-1.200	-3.000	-3.800	37.700		37.700	(-17%)
- Heerlen	45.500	-600	-2.000	-3.100	-3.900	35.900		35.900	(-21%)
- Maastricht	56.400	1.000	-2.100	-2.700	-2.000	50.600		50.600	(-10%)
- Overig Zuid-Limburg	141.100	-300	-5.200	-10.900	-13.100	111.600		111.600	(-21%)

Bron: CBS Statline en Etil

Figuur 6.1 drukt de ontwikkeling van de woningbehoefte in de Limburgse COROP-gebieden uit in indexcijfers. Hierbij is het niveau op 1 januari 2015 op 100 gesteld. De afwijking ten opzichte van het basisjaar 2015 kan dan worden gezien als een procentuele toe- of afname ten opzichte van dit basisjaar met eenzelfde percentage.

Figuur 6.1 Woningbehoefte in de Limburgse COROP-gebieden (in indexcijfers; 2015=100)

Bron: Etil

Uit figuur 6.1 blijkt dat de woningbehoefte in Noord- en Midden-Limburg nog met bijna 5 procent toeneemt, terwijl de woningbehoefte in Zuid-Limburg nauwelijks meer groeit. De omslagpunten van groei naar krimp worden aangegeven aan de hand van de toppen van elke lijngrafiek. Zo begint de woningbehoefte in Zuid-Limburg in de huidige prognose te dalen vanaf 2018, in Midden-Limburg vanaf 2028 en in Noord-Limburg vanaf 2030. Het omslagpunt van groei naar krimp voor heel Limburg vindt plaats in 2022, net als in de vorige Etil-prognose.

Verder laat figuur 6.1 ook zien dat na het omslagpunt de daling van de woningbehoefte het snelste verloopt in Zuid-Limburg. De lijngrafieken van de COROP-gebieden komen namelijk verder van elkaar af te liggen. Vanaf het omslagpunt tot het einde van de prognoseperiode daalt de woningbehoefte in Zuid-Limburg met 18 procent. In Noord- en Midden-Limburg bedraagt de daling vanaf het omslagpunt tot 2050 ongeveer 7 respectievelijk 9 procent.

7 OPGAVEN VOOR DE REGIONALE WONINGMARKT

De nieuwe demografische prognose voor de provincie Limburg laat veelal dezelfde ontwikkelingen zien als Progneff 2014. Bij een gelijkblijvend kindertal per vrouw, stabiel dalende sterftekansen en de huidige migratiepatronen (het totale saldo van de binnenlandse en buitenlandse migratie ligt jaarlijks gemiddeld net iets onder nul), zal de trendprognose van de bevolking en de huishoudens niet veranderen. Dit betekent dat in de toekomst het aantal inwoners in Limburg blijft dalen, en op termijn ook het aantal particuliere huishoudens zal gaan afnemen. Dit is een geleidelijk proces verloopt, maar de jaarlijkse daling zal wel elk jaar groter worden.

De demografische ontwikkelingen leiden in de toekomst dus tot minder inwoners en huishoudens in Limburg. Migratie en huishoudensverduunning kunnen dit proces hoogstens met enkele jaren vervroegen of uitstellen. Ook de leeftijdsopbouw van de Limburgse bevolking zal veranderen. Het aantal huishoudens met een referentiepersoon jonger dan 65 jaar zal in de toekomst sterk afnemen. Tegelijkertijd neemt het aantal alleenstaande en samenwonende vijftenzestigplussers substantieel toe. Er ligt dus een behoorlijke transformatieopgave te wachten in Limburg.

Door regionale verschillen in de leeftijdsopbouw, migratie en huishoudenssamenstelling zijn de opgaven wel voor elke regio anders. Zo heeft de gemeente Roermond andere demografische ontwikkelingen dan de omliggende gemeenten. Door de centrale ligging van Roermond in Limburg en het woningbouwprogramma van Roermond zijn in de afgelopen jaren inwoners van de aangrenzende gemeenten naar Roermond verhuisd. Hierdoor is de bevolkingsdaling in de omliggende gemeenten versneld en het inwonertal van Roermond verder toegenomen. Ook in de toekomst wordt verwacht dat Roermond inwoners trekt vanuit de omliggende gemeenten. In de gemeente Maastricht wijkt de bevolkings- en huishoudensontwikkeling af van die van de overige gemeenten in Zuid-Limburg. Maastricht heeft door de aanwezigheid van een universiteit een heel andere bevolkingsopbouw dan de andere Zuid-Limburgse gemeenten. Hierdoor ontvangt Maastricht jaarlijks veel studenten uit het buitenland. Als monumentale stad is zij daarnaast aantrekkelijk voor arbeids- en kennismigranten.

Gemeentelijke differentiatie is dus cruciaal in regionaal beleid. Men moet kennis hebben van de demografische ontwikkelingen in de eigen gemeente, maar daarnaast ook bewust zijn van ontwikkelingen in de omliggende gemeenten en regio's. Door nauw samen te werken met alle betrokken partijen kunnen de beperkte middelen efficiënt worden ingezet om invulling te geven aan de transformatieopgave en structurele leegstand te voorkomen.

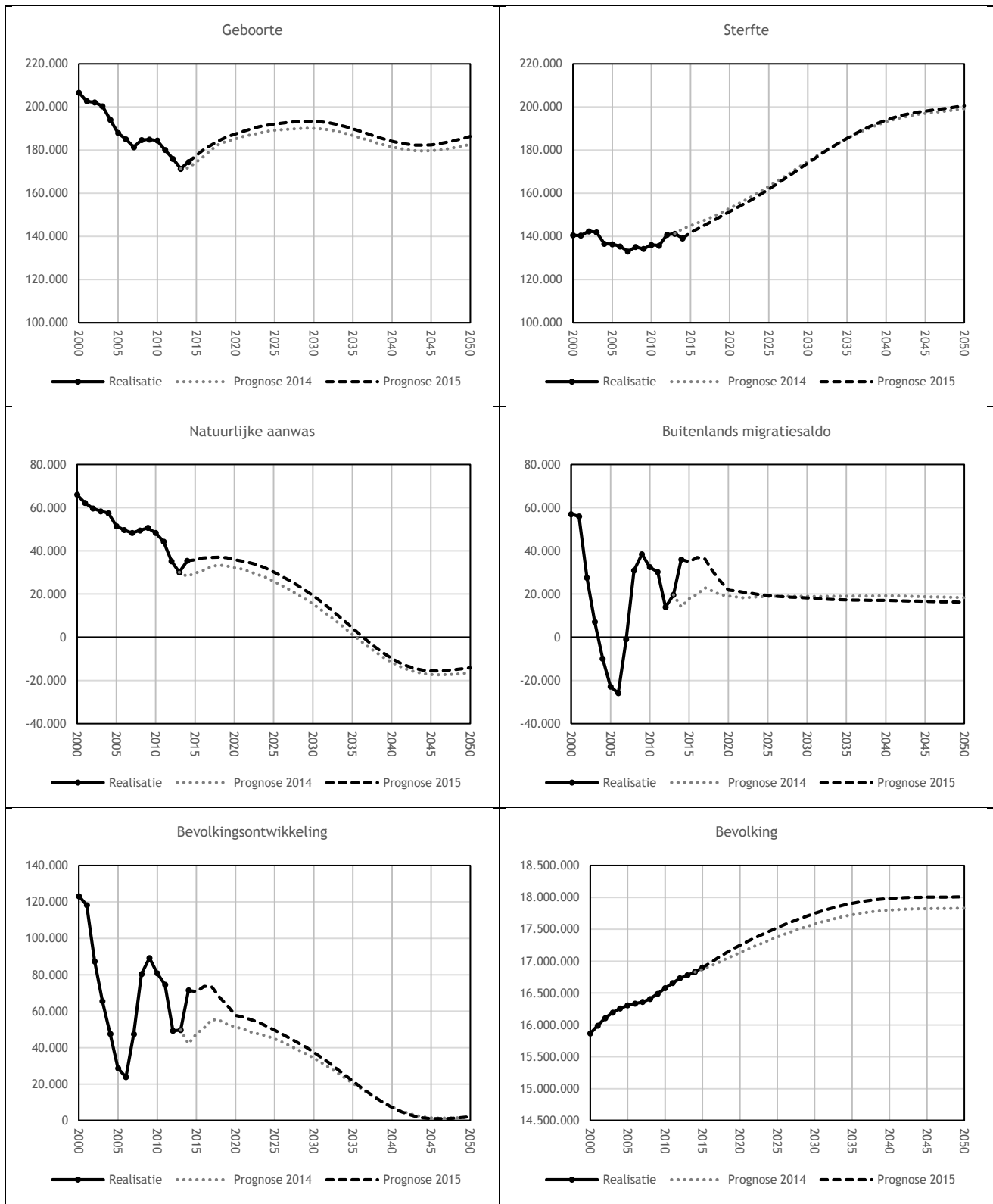
Naast een kwantitatieve transformatieopgave ligt er ook een kwalitatieve opgave te wachten in Limburg. Het in korte tijd gewijzigde financieel-economisch klimaat en de veranderde woonvoorkeuren van consumenten ten aanzien van woningen en woonmilieus stellen beleidsmakers voor nieuwe uitdagingen ten aanzien van het woningmarktbeleid. Door onder meer de beperking van de hypotheekrenteaftrek, de inkomensafhankelijke huurverhoging voor het sociale huursegment, lagere economische groei en flexibilisering van de arbeidsmarkt zijn de voorkeuren van woonconsumenten veranderd. Deze (nationale) ontwikkelingen vragen om een ander woningaanbod, ook op regionaal niveau. Door de flexibilisering van de arbeidsmarkt en koopkrachtdaling is bijvoorbeeld de behoefte aan betaalbare huurwoningen de afgelopen jaren toegenomen. Dit heeft ook invloed op de optimale verhouding van het aandeel huur- en koopwoningen in een gemeente. Binnen de totale beweging die de woningmarkt moet maken (van afvlakkende groei naar structurele krimp), moeten beleidsmakers wel het aanbod van woningen in het sociale huursegment zien te vergroten. Het ligt dus voor de hand om hier vooral

woningen uit de beschikbare woningvoorraad en het andere vastgoed voor te gebruiken. Het realiseren van nieuwe woningen voor deze doelgroep leidt namelijk in de toekomst waarschijnlijk tot meer leegstand en waardedalingen van koopwoningen van met name particuliere huizenbezitters. Daarnaast kunnen woningcorporaties en ander verhuurders hun huurprijsbeleid aanpassen aan de regionale situatie om de betaalbaarheid van huurwoningen te verbeteren. Als overheden en andere stakeholders ondanks hun inspanningen hier niet of onvoldoende in slagen, bestaat het risico dat de dynamiek op de arbeidsmarkt en woningmarkt verder afneemt. Dit kan dan weer gevolgen hebben voor de economische ontwikkeling, het prijsniveau van koopwoningen en de schuldsposities van Limburgse huishoudens.

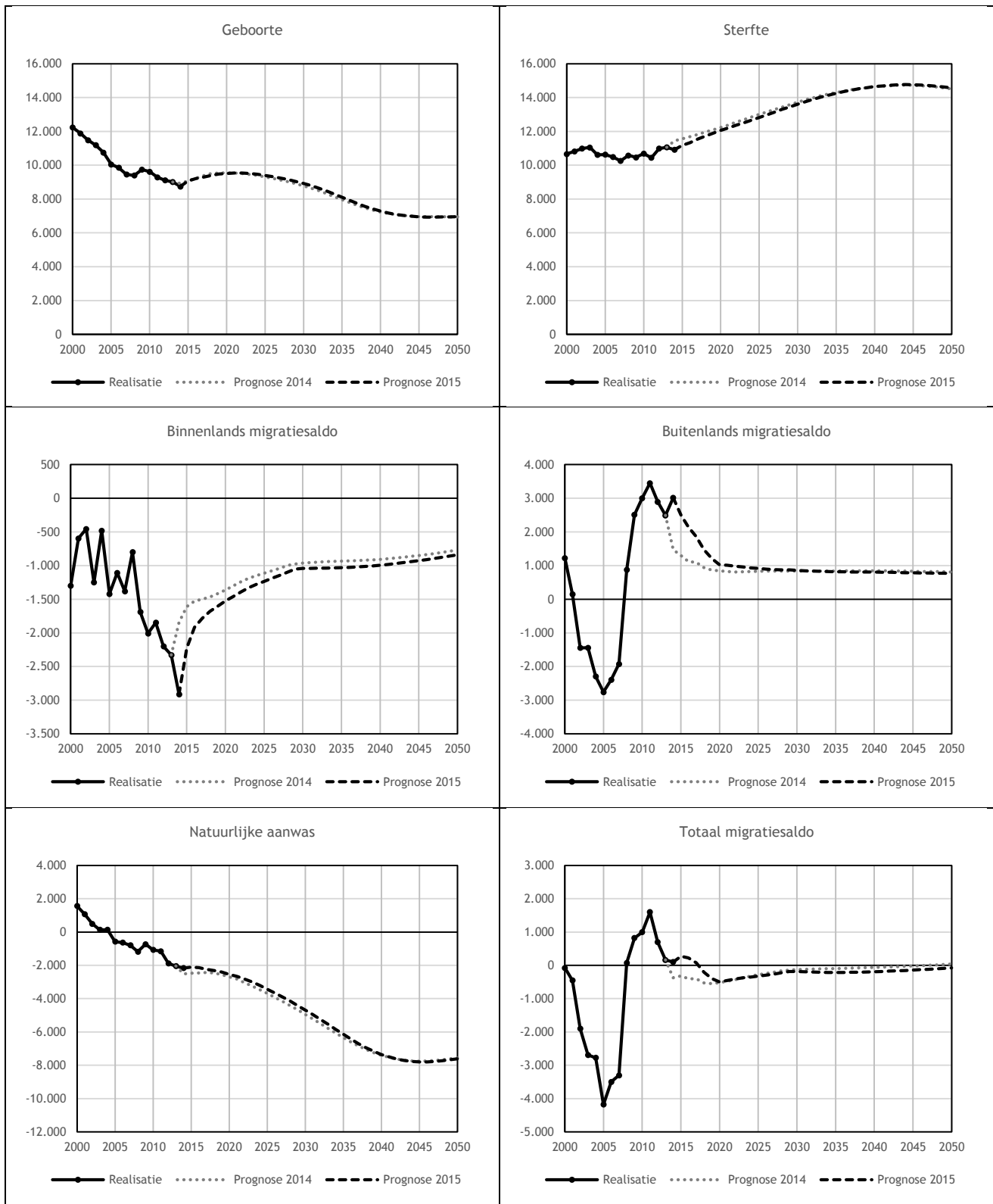
BIJLAGE I: BIJSTELLING VAN DE NATIONALE BEVOLKINGSPROGNOSE VAN HET CBS (TEN OPZICHTE VAN DE KERNPROGNOSE 2013)

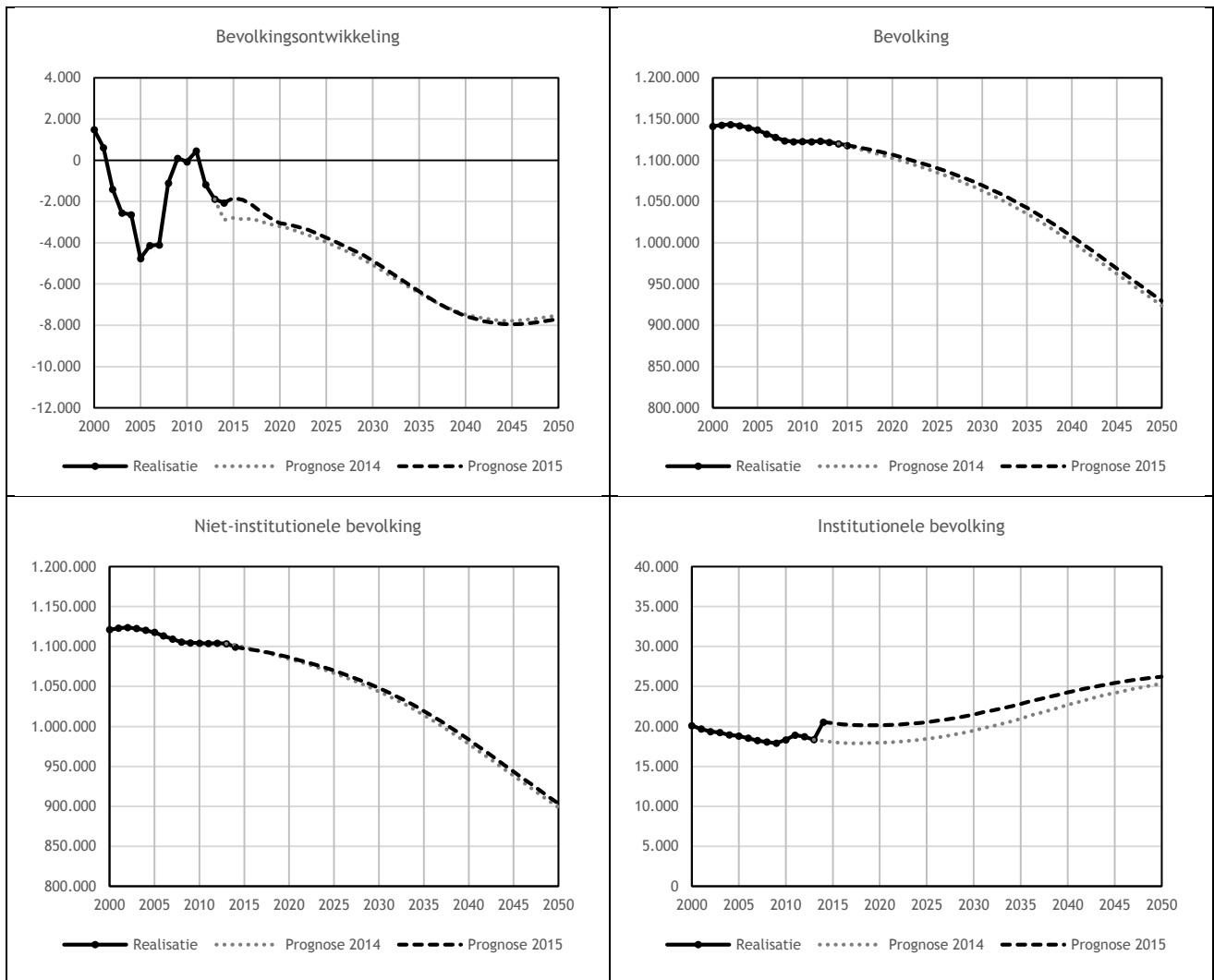

Bron: CBS Statline, Etil

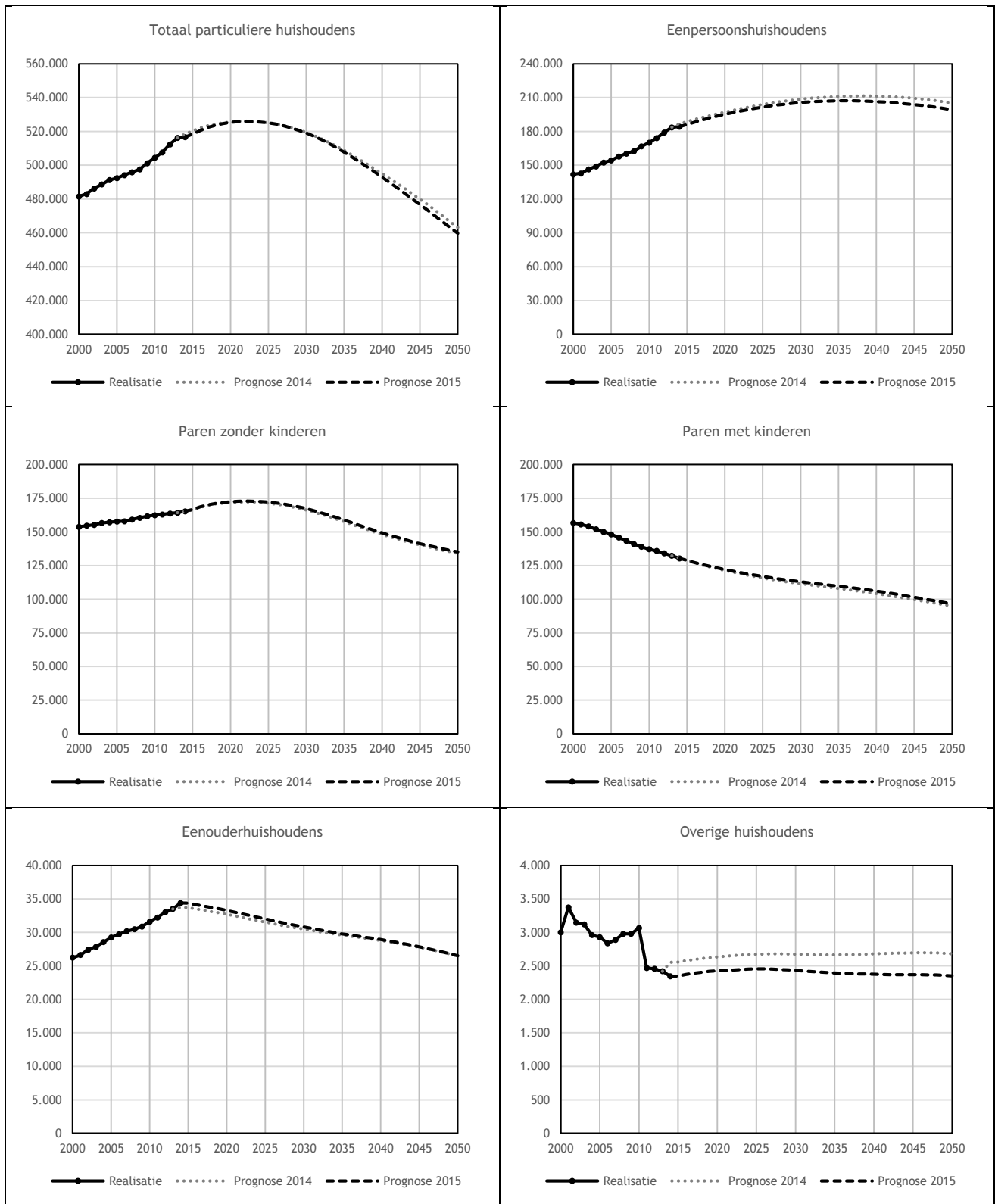

BIJLAGE II: BIJSTELLING VAN DE LIMBURGSE BEVOLKINGSPROGNOSE (TEN OPZICHTE VAN PROGNEFF 2014)

BIJLAGE III: BIJSTELLING VAN DE LIMBURGSE HUISHOUDENSPROGNOSE (TEN OPZICHTE VAN PROGNEFF 2014)

BIJLAGE IV: GEOGRAFISCHE INDELING PROGNEFF 2015

COROP-gebied	Gemeenten
Noord-Limburg	Bergen, Gennep, Mook en Middelaar, Beesel, Peel en Maas, Venlo, Horst aan de Maas, Venray
Midden-Limburg	Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw, Nederweert, Roermond, Roerdalen, Weert
Zuid-Limburg	Beek, Schinnen, Sittard-Geleen, Stein, Brunssum, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Onderbanken, Nuth, Simpelveld, Voerendaal, Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittern, Maastricht, Meerssen, Vaals, Valkenburg aan de Geul

